-5-

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ: ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΦΗΒΕΙΑ

Καθηγήτριες:

ΚΟΥΚΚΟΥΡΗ ΙΩΑΝΝΑ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΘ. ΡΗΓΑΣ

ΠΤΥ
ΚΟΥ

ρης 1998

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΠΟΥΔΩΝ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ: ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΦΗΒΕΙΑ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Καθηγήτριες:

ΚΟΥΚΚΟΥΡΗ ΙΩΑΝΝΑ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΘ. ΡΗΓΑΣ

Λευκωσία, Νιόβρης 1998

Η ΕΦΗΒΕΙΑ

(Παιδαγωγική και ψυχολογική θεώρηση)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.	Εννοιαλογική προσέγγιση της Εφηβείας	1 - 4
2.	Γνωρίσματα εφηβείας	
2.1.	Βιολογκές αλλαγές	5 - 6
2.2.	Ψυχολογικές αλλαγές	7 - 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1.	Σχέση Εφήβων και Οικογένειας	12 - 16
2.	Έφηβοι και σχολική πραγματικότητα	17 - 19
3.	Έφηβοι και Κοινωνία	20 - 21
4.	Έφηβοι και Επάγγελμα	22 - 25
5.	Φιλικές Σχέσεις	26 - 33
6.	Έφηβοι και Παρεκτροπές	34 - 38
6.1.	Αντικοινωνική Συμπεριφορά	39 - 41
6.2.	Συνήθειες του Έφηβου	42 - 46
6.2.1.	Κάπνισμα	47 - 51
6.2.2.	Ναρκωτικά	52 - 63
7.	Έφηβοι Πόλεως και χωριού	64 - 66
8.	Έφηβοι και Θρησκεία	67 - 70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γενικά Συμπεράσματα-Προτάσεις	71 - 72
Βιβλιογραφικές παραπομπές	73

Η ΕΦΗΒΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΕΝΝΟΙΑΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Εφηβεία είναι η περίοδος της μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ώριμη και έχει σαν χαρακτηριστικό γνώρισμά της την ήβη. Δεν έχει χρονικά όρια, κυμαίνεται όμως μεταξύ του 12ου και 20ου έτους.

Μπορούμε να παρομοιάσουμε την Εφηβεία με τη γέννηση. Το παιδί αποχωρίζεται από τη μητέρα του κόβοντας τον ομφάλιο λώρο. Ανάμεσα όμως στη μητέρα και το παιδί υπάρχει ένα σωματικό όργανο σύνδεσης το οποίο προστατεύει το παιδί από όλες τις επικίνδυνες ουσίες που κυκλοφορούν στο αίμα. Ο πλακούντας. Πριν από τη γέννηση είναι αδύνατη η ζωή χωρίς τον πλακούντα. Τον αποχωρίζεται όμως γιατί πρέπει να γεννηθεί και να ζήσει στην κοινωνία.

Παρομοιάζουμε λοιπόν την Εφηβεία σαν μια δεύτερη γέννηση. Με τον ίδιο τρόπο αφήνει σιγά-σιγά ο έφηβος την οικογενειακή του ζωή και την προστασία της για να μπορέσει να ζήσει μόνος του. Σιγά-σιγά εγκαταλείπει το παιδί που υπάρχει μέσα του και μεταμορφώνεται σε ενήλικα. Οι αλλαγές αυτές κάποτε συμβαίνουν πολύ γρήγορα. Η φύση εργάζεται με το δικό της ρυθμό και δεν μπορεί ο έφηβος να κάνει τίποτα. Όλα είναι απροσδιόριστα.

Η αλλαγή της φωνής στα αγόρια είναι επώδυνη γιατί είναι λίγο δύσκολο να χάνει κάποιος την παιδική του φωνή που συνήθισε μέχρι τώρα. Υπάρχει έλλειψη αυτοπεποίθησης, μια ανασφάλεια, αλλά ταυτόχρονα μια προσπάθεια να ξεπεραστεί. Εκεί που χρειάζεται την προστασία και τον έλεγχο από τους μεγάλους, ταυτόχρονα χρειάζεται και την ελευθερία του.

Πολλές φορές δείχνουν ότι είναι ικανοί να βάλουν σε κίνδυνο τη ζωή τους μέσα στην κοινωνία. Βάσει του νόμου όμως υπεύθυνοι είναι οι γονείς μέχρι τα παιδιά να ενηλικιωθούν. Τα παιδιά νιώθουν αυτή την προστασία. Ο κάθε ένας όμως πρέπει να είναι υπεύθυνος για τον εαυτό του. Κατά βάθος υπάρχει μια υπευθυνότητα.

Έχουν την ανάγκη να νοιώσουν το ενδιαφέρον του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Όμως όταν εκδηλωθεί αυτό το ενδιαφέρον άλλοτε μπορεί να εμποδίσει τη φυγή από την παιδική ηλικία και άλλοτε να σπρώξει τον έφηβο πολύ γρήγορα στην ενηλικίωση. Και στις δυο περιπτώσεις νοιώθουν ανικανοποίητοι από το ενδιαφέρον αυτό. Ενώ αυτό που πραγματικά ψάχνουν είναι η υποστήριξη.

Σε μια συγκέντρωση θέλουν να μιλήσουν όπως οι μεγάλοι. Θέλουν να τους ακούσουν οι μεγάλοι με προσοχή. Όταν τους δοθεί ο λόγος πολλές φορές κρίνονται και νοιώθουν παγιδευμένοι.

Νοιώθουν ότι το ν΄αποχωριστούν τους γονείς τους κάποια μέρα έχει γι΄αυτούς μεγάλη σημασία. Θέλουν να ζήσουν μια ζωή διαφορετική από τους γονείς τους. Ποια ζωή όμως; Δεν γνωρίζουν τις περισσότερες φορές.

Χάνουν τους τρόπους που έχουν για ν΄ αμύνονται, χωρίς από την άλλη να έχουν καταφέρει να βρουν άλλους.

Οι αστακοί όταν αλλάζουν το εξωτερικό τους περίβλημα ευρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο μέχρι να φτιάξουν ένα καινούργιο. Στους έφηβους συμβαίνει περίπου το ίδιο. Μέχρι να φτάσουν στην ωριμότητα, παραμονεύουν πολλοί κίνδυνοι οι οποίοι προσπαθούν να τους κατασπαράξουν. Οι γονείς είναι αυτοί που προσπαθούν να προστατεύσουν και να καθοδηγήσουν τα παιδιά τους.

Η εφηβεία είναι μια κίνηση γεμάτη δύναμη, υποσχέσεις και ζωή που μοιάζει με το νερό που αναβλύζει. Αυτή η δύναμη είναι πολύ σημαντική, γιατί είναι η ενέργεια της μεταμόρφωσης την οποία ζουν. Όπως οι βλαστοί βγαίνουν από το χώμα έτσι και οι έφηβοι έχουν την ανάγκη να βγουν στη ζωή και στην κοινωνία. Διώχνουν την παλιά ζωή η οποία άρχισε να τους φαίνεται αποπνιχτική.

' Οταν βρίσκονται με παρέα νοιώθουν άνετα γιατί έχουν τους ίδιους κωδικούς συνεννόησης που τους επιτρέπει να μην χρησιμοποιούν τη γλώσσα των μεγάλων.

Στην εφηβεία υπάρχουν προβλήματα, αγωνία, πόνος. Είναι όμως και η περίοδος των έντονων συναισθημάτων της χαράς. Τις περισσότερες φορές πέφτουν στις παγίδες γιατί θέλουν να ξεφύγουν από τις δυσκολίες που συναντούν. Να ξεφύγουν από τον εαυτό τους και να πλεκτούν σε άσχημες καταστάσεις παρασυρόμενοι από τους επιτήδειους που γνωρίζουν τα εύθραστα σημεία τους.

Στο βιβλίο των Φρανσουάζ Ντολτό - Κατίν Ντολτό - Τόλιτσ, "Έφηβοι" σελ. 18 μερικοί έφηβοι λέγουν για την εφηβεία:

Κριστόφ 16,05 ετών
"Εφηβεία είναι η ηλικία που τρέμεις να ζήσεις κάθε αποτυχία. Και αυτό είναι δύσκολο, παρ΄όλο που ξέρουμε ότι εκείνο που μας κάνει να μεγαλώνουμε και να ωριμάζουμε είναι οι δυσκολίες."

Ζιλ 14 ετών
"Η εφηβεία είναι μεγάλη ευτυχία. Υπάρχουν μερικοί που μπλοκάρονται. Εγώ το βρίσκω υπέροχο να μπορούμε να κάνουμε ένα σωρό πράγματα όπως οι μεγάλοι. Δεν έχουμε όμως καμιά υπευθυνότητα. Πρέπει να πω ότι οι γονείς μου είναι άνετοι θα ήθελα να κρατήσει αυτό."

Ιρέν 15 ετών

" Έκλαψα τόσο πολύ που κοκκίνησαν τα μάτια μου. Είμαι λυπημένη και εκνευρισμένη και ούτε που ξέρω γιατί. Θα ήθελα να σταματήσω το χρόνο να βρίσκομαι μακριά. Μοιάζει μ΄ένα δύσκολο δρόμο όλο στάδια. Στο κάθε στάδιο υπάρχει μια ανταμοιβή. Πονάω να σκέφτομαι να ζήσω, πονάω τόσο που δεν καταφέρνω να δώσω κουράγιο στον εαυτό μου ούτε να τον παρηγορήσω. Είναι σκληρό που βρέθηκα στη ζωή. Παρόλ΄αυτά την αγαπώ".

Η Εφηβεία είναι πάντα δύσκολη. Όταν όμως και γονείς και παιδιά εμπιστεύονται μαζί τη ζωή στο τέλος όλα θα ξεπεραστούν.

2. ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

2.1 ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Η ήβη είναι το πέρασμα από την παιδική ηλικία στην εφηβεία. Χαρακτηρίζεται από μια μεταμόρφωση του σώματος (φυσιολογική μεταμόρφωση) και από μια μεταμόρφωση του πνεύματος και των συναισθημάτων (ψυχική μεταμόρφωση). Δηλαδή η εφηβεία είναι η ηλικία που στο μικρότερο χρονικό διάστημα, παρουσιάζει τις μεγαλύτερες αλλαγές στη σωματική, την πνευματική και την ψυχική ανάπτυξη του ατόμου.

Οι αλλαγές αυτές, πολλές φορές φοβίζουν τον έφηβο. Όμως δεν πρέπει, γιατί είναι φυσιολογικές και κάποια στιγμή θα τον οδηγήσουν στην ωριμότητα του ενηλίκου. Στα κορίτσια οι αλλαγές αρχίζουν από τα 10 ή 12 χρόνια τους και στα αγόρια στα 12 ή στα 14.

Αυτές οι αλλαγές, που φαίνονται από ορισμένα γνωρίσματα της εφηβείας δεν είναι σε όλους οι ίδιες. Άλλα γνωρίσματα έχουν τα κορίτσια και άλλα τα αγόρια. Αλλά και από άτομο σε άτομο διαφέρουν αυτά τα γνωρίσματα και εξαρτώνται από την κληρονομικότητα του κάθε ατόμου, το περιβάλλον που ζει και αναπτύσσεται, τη διατροφή του και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει η οικογένειά του. Η ανάπτυξή του επηρεάζεται ακόμη και από τα ερεθίσματα που προκαλούνται στον έφηβο από τα μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης, όπως το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο, τα βιβλία, τα περιοδικά κλπ.

Σ΄αυτή τη μεγάλη μεταλλαγή, όλοι - έφηβοι, γονείς, κοινωνία- τα βγάζουν πέρα όπως μπορούν. Όμως αυτό πολλές φορές δεν είναι εύκολο, γιατί κατά βάθος φοβούνται το αποτέλεσμα. Για παράδειγμα οι γονείς, δεν νιώθουν άνετα, γιατί κι αν δε συνειδητοποιούν ή δεν θέλουν να δείξουν ότι αυτή η

μεταλλαγή των παιδιών τους μεταβάλλει και διαταράσσει μέσα τους πολλά πράγματα. Σε όλες τις περιπτώσεις μπορούμε να ξεπεράσουμε τις δύσκολες στιγμές με το χιούμορ και την ανεκτικότητά μας.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα παίρνουν πολύ χρόνο, γιατί η ήβη είναι ένα φαινόμενο που διαρκεί και γίνεται βαθμιαία. Όλο το σώμα μεγαλώνει και ιδιαίτερα τα πόδια και τα χέρια, και μάλιστα με δυσανάλογο τρόπο, που ο έφηβος δίνει την εντύπωση ότι το σώμα του έχει ακανόνιστη δομή. Ο σκελετός και τα οστά του εφήβου μεγαλώνουν με μεγάλη ταχύτητα και ο έφηβος βρίσκεται σε σωματική αναστάτωση. Μεταβάλλεται η εξωτερική εμφάνιση και το περίγραμμα του σώματος, αλλά μαζί τους μεταβάλλεται και ο τρόπος σκέψης.

Στα αγόρια έχουμε την αλλαγή της φωνής, που πολλές φορές είναι έντονη και έχει σαν αποτέλεσμα και την παραγωγή περίεργων ήχων. Όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση των αγοριών, παρουσιάζονται ακόμη το μουστάκι και το γένι. Στα κορίτσια παρουσιάζεται η περίοδος, κατά την οποία η σιλουέτα αλλάζει. Αναπτύσσεται το στήθος, αποκτούν περιφέρεια και γλουτούς. Παρουσιάζεται και στ΄αγόρια και στα κορίτσια απότομο ύψος και βάρος, έχουμε δηλαδή ξαφνική ανάπτυξη, ανάπτυξη σεξουαλικών αδένων, απότομες αλλαγές στη διάθεση και ακμή.

Γενικά όλα τα μέλη και τα όργανα του σώματος του εφήβου μεγαλώνουν ή αλλάζουν μορφή. Οι αλλαγές στις αναλογίες του προσώπου του εφήβου είναι φανερές, π.χ. τα δόντια μεγαλώνουν, η μύτη πλαταίνει, το στόμα μεγαλώνει, τα χείλη γεμίζουν και γενικά το πρόσωπο του εφήβου χάνει το παιδικό του περίγραμμα και παίρνει το τελικό του μέγεθος και σχήμα. Στ΄ αγόρια γίνεται γωνιώδες και στα κορίτσια ωοειδές.

2.2. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Παράλληλα με τις εξωτερικές αλλαγές, όλες οι εσωτερικές λειτουργίες, δηλ. αναπνευστικό, κυκλοφοριακό, πεπτικό και μυικό σύστημα του εφήβου, βρίσκονται σε ανάπτυξη. Τις σωματικές αυτές αλλαγές και τις αυξήσεις συνοδεύουν μια ακαταστασία και αστάθεια στους σφυγμούς, την πίεση του αίματος και τη θερμοκρασία του σώματος. Επίσης, στην αρχή της εφηβείας παρουσιάζονται αλλαγές στις ικανότητες και την επίδοση του εφήβου. Αλλάζει η στάση του απέναντι στο σχολείο και έτσι βλέπουμε να λιγοστεύει το ενδιαφέρον του για τα μαθήματα, χωρίς όμως να σταματά η αύξηση της ευφυίας του που αρχίζει από τα 12-14 χρόνια και φτάνει στο ψηλότερο σημείο της στην ηλικία των 20 χρόνων.

Αυτή η βιοσωματική μεταμόρφωση και η αλματώδης νοητική ανάπτυξη αφήνουν τα σημάδια τους στη συμπεριφορά του εφήβου. Παρατηρείται μια αδεξιότητα κα μια αδυναμία να συντονίζει τις κινήσεις του. Συνήθως, συμπτώματα της ηλικίας αυτής είναι η αποστροφή προς την εργασία και τη μελέτη, η κούραση, η τεμπελιά. Ακόμη η νευρικότητα, η ανησυχία, η αυξημένη ευαισθησία είναι πολύ συνηθισμένα φαινόμενα της εφηβείας, που αποτέλεσμα αυτών είναι η ζήλεια που μπορούμε να πούμε ότι εκδηλώνεται πιο έντονα σ΄ αυτή τη φάση της ανάπτυξης.

Πολλές φορές ο έφηβος στην προσπάθειά του να διαμορφώσει την ατομική του ταυτότητα ωθείται συνήθως στην απομόνωση. Θέλει να μείνει μόνος του, κλείνεται στον εαυτό του και βασανίζεται από ερωτήματα και φόβους για τη σεξουαλική του επάρκεια.

Πολλές φορές, ο έφηβος έχει την τάση να αμφισβητεί τους πάντες, ιδιαίτερα όμως τις εξουσίες, μ΄αυτή την υπεραπασχόληση με τον εαυτό του, δηλ. οδηγείται στον εγωκεντρισμό. Και φυσικά τους πρώτους που θα αμφισβητήσει είναι τους γονείς, ιδιαίτερα αν αυτοί του συμπεριφέρονται και δικτα-

τορικά. Και βέβαια θα αμφισβητήσει τους καθηγητές του, γενικά τους ενήλικες και την κοινωνία υπό την ευρύτερη έννοιά της με τους θεσμούς και τις αξίες της. Η αμφισβήτηση αυτή τις περισσότερες φορές γίνεται απόρριψη,αντίδραση ,πείσμα και εχθρική στάση. Αυτές οι τάσεις του εφήβου έχουν τις ρίζες τους τόσο στην απότομη νοητική ανάπτυξη όσο και στη φάση της αυτόνομης ηθικής. Ενώ το παιδί της σχολικής ηλικίας κινείται στο χώρο της ετερόνομης ηθικής και υπακούει στους εξωτερικούς κανόνες που θέτουν οι ενήλικες, ο έφηβος αρχίζει να αυτονομείται και να πλάθει τους δικούς του εσωτερικούς κανόνες ηθικής.

Πολλοί είναι οι γονείς εκείνοι που δεν δέχονται ή δεν θέλουν να δεχτούν αυτή την ανεξαρτοποίηση και αυτονόμηση του παιδιού τους και έρχονται πολλές φορές σε σύγκρουση, αφού δεν είναι έτοιμοι να αποδεχτούν την απεξάρτηση του παιδιού τους. Πολλοί είναι οι γονείς που πικραίνονται και παραπονιούνται γιατί η κόρη τους ή ο γιος τους δεν τους ακολουθεί στις εξόδους τους, δεν τους δίνει τη σημασία που πρέπει, παρά μόνο επικοινωνεί μόνο με τους φίλους του. Αυτό είναι πολύ φυσιολογικό, ο έφηβος να επιζητεί αυτή την αλληλεπίδραση με τους συνομίληκους. Είναι μέσα από τις σχέσεις αυτές που θα διαμορφώσει την κοινωνική του ταυτότητα, θα γίνει και πομπός και δέκτης αξιών και στάσεων, θα αποκτήσει αυτογνωσία. και θα ενισχύσει την αυτοεκτίμησή του.

Στην πρώτη φάση της εφηβείας οι σχέσεις αγοριών και κοριτσιών είναι με το ίδιο φύλο, δηλ. τα κορίτσια επιζητούν φιλία και σχέση με κορίτσια και τα αγόρια με αγόρια. Στη δεύτερη φάση της εφηβείας, συνήθως, σχηματίζονται μικτές ομάδες αγοριών και κοριτσιών και γίνεται το πρώτο ζευγάρωμα αφού ξυπνά το ενδιαφέρον προς το άλλο φύλο. Χαρακτηριστικό επίσης γνώρισμα του εφήβου είναι η σταθερότητα της φιλίας. Ο έφηβος επιλέγει τους φίλους του και πολλές φορές καταλήγει στην αποκλειστική φιλία, ενώ στην παιδική ηλικία το παιδί δεν έχει σταθερές και μόνιμες φιλίες και σχέσεις. Τις περισσότερες φορές οι φιλίες του εφήβου και η ομάδα των συνομίληκων συμπληρώνουν τον κοινωνικοποιητικό ρόλο της οικογένειας και κάποτε

δρουν σαν παράγοντες κοινωνικοποίησης, συναισθηματικής ανάπτυξης και ψυχικής ισορροπίας.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν σ΄όλους τους τομείς της ανάπτυξης (βιοσωματικό, νοητικό, ψυχοκοινωνικό) είναι τόσο ραγδαίες που μεταμορφώνουν κυριολεκτικά το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του εφήβου. ΄Αλλοι χαρακτήρισαν την εφηβεία σαν τη 'δεύτερη γέννηση", άλλοι την είπαν"ασθένεια θεραπεύσιμη και απαραίτητη" κι άλλοι την ονόμασαν "περίοδο των καταιγίδων και των συγκρούσεων". Είναι λάθος όμως να τονίζουμε μόνο την αρνητική όψη της εφηβείας και να παραβλέπουμε τη θετική, που κατά βάθος έχει πολλή ομορφιά και ενδιαφέρον. Αυτοί όλοι οι προβληματισμοί για το μέλλον, η πραγματική φιλία, η είσοδος στον κόσμο των ιδεών και τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα δίνουν στην εφηβεία μια πραγματική και ανεπανάληπτη γοητεία. Δεν είναι σωστό λοιπόν να βλέπουμε μόνο την αρνητική όψη της εφηβείας, γιατί αυτή είναι που δημιουργεί μια προκατάληψη των γονιών για τους έφηβους και γίνεται η αιτία πολλές φορές των συγκρούσεων με τους γονείς.

Συνήθως πηγή συγκρούσεων είναι και η άγνοια των γονιών για τις αλλαγές που συμβαίνουν στον έφηβο, που ασφαλώς επηρεάζουν την όλη του συμπεριφορά. ΄ Ετσι, αυτό που για την επιστήμη θεωρείται μια φυσιολογική ανάπτυξη, για τους πιο πολλούς γονείς θεωρείται προβληματικό.

Η εφηβεία δεν είναι κάτι το διαφορετικό, κάτι το ξεκομμένο από την πορεία της ανάπτυξης. Είναι ένα μεταβατικό στάδιο από την παιδική προς τη νεανική ηλικία και την ωρίμανση. Η ανάπτυξη σχετίζεται πάνω σε ό,τι προυπάρχει. Αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος και η ένταση με την οποία βιώνει την εφηβεία εξαρτάται και από τον τρόπο που βίωσε την παιδκή του ηλικία. Αν τα χρόνια που προηγήθηκαν της εφηβείας ήταν ήρεμα και ωραία, αν το παιδί πέρασε και έζησε μέσα σ΄ένα ήρεμο και ομαλό, ευχάριστο περιβάλλον οικογενειακό, τότε χωρίς αμφιβολία η ένταξή του στην εφηβεία θα είναι ομαλή. Αν όμως, τα παιδικά χρόνια του παιδιού ήταν δύσκολα με καταπίεση, τιμωρίες, συγκρούσεις και αποτυχίες, τότε κατά την ανάπτυξή του και την εφηβεία θα

αντιμετωπίσει δυσκολίες και προβλήματα. Αν ακόμα το παιδί καταπιέζεται στην παιδική του ηλικία, το παιδί αυτό θα επαναστατήσει στην εφηβεία και θα αμφισβητήσει την εξουσία των γονιών του. Γι΄αυτούς και πολλούς άλλους λόγους πρέπει να προετοιμάζουμε την εφηβεία και να θυμούμαστε ότι η πρόληψη των προβλημάτων είναι καλύτερη από την αντιμετώπιση.

Είναι χρέος και καθήκον των γονιών και του εκπαιδευτικού συστήματος να βοηθήσει τον έφηβο στην απόκτηση της ατομικής ταυτότητας και του "εγώ", τη διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας και την ένταξή του σε κοινωνικές ομάδες.

Η πρώτη ανάγκη του εφήβου είναι η διαμόρφωση της ατομικής του ταυτότητας. Οι αλλαγές (βιοσωματικές, νοητικές, ψυχοκοινωνικές), που συμβαίνουν τόσο γρήγορα, του δημιουργούν μια δικαιολογημένη σύγχιση και αναστάτωση. Είναι πολλές οι αμφιβολίες και οι αγωνίες του και παρουσιάζει θυμούς , νευρικότητα και ανησυχία.

Ο έφηβος αποκτά αφαιρετική σκέψη. Προβληματίζεται, προτείνει, βρίσκει εναλλακτικές λύσεις, διαμορφώνει δικές του ιδέες, έχει άποψη. Επηρεάζεται πολύ από τους συνομήλικούς του η άποψη των οποίων είναι συνήθως καλύτερη από αυτή των γονιών.

Επιπλέον παρατηρείται ένταση στο συναισθηματικό κόσμο του εφήβου. Είναι, μπορούμε να πούμε, ένα ηφαίστειο έτοιμο να εκραγεί.

"Η εφηβεία μπορεί να είναι τόσο δύσκολη! Συνεχώς αναρωτιέμαι αν υπάρχει κάποιος τρόπος να σε βοηθήσω να αντιμετωπίσεις στενοχώριες και ανησυχίες. Κι όμως ξέρω ότι, άν με κάποιο τρόπο, μπορούσα να σε προστατεύσω από την εμπειρία του πόνου που υπάρχει στο "μεγάλωμα", δε θα ήσουν σε θέση να βιώσεις απόλυτα τη χαρά. Θα είχες πολλές δυσκολίες ώσπου να ωριμάσεις." Βλέπε:

(Hebert Martin "Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας", σελ. 79, Ελληνικά Γράμματα, 1994).

Οι έφηβοι επηρεάζονται και από διάφορους εξωγενείς παράγοντες. Το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια, οι σχέσεις των μελών της οικογένειας, με ποιους μένει το παιδί, η ατμόσφαιρα στο σπίτι, οι φίλοι, η κοινωνική τάξη, το σχολείο. Αυτά είναι τα πρότυπα των παιδιών από τα οποία επηρεάζονται. Τα άτομα δηλαδή που θαυμάζουν και θα θελαν να τους μοιάσουν. Οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, ο φανατισμός, όλες οι μορφές βίας όπως προβάλλονται κυρίως μέσα από τον κινηματογράφο και την τηλεόραση έχουν πιστεύω επιδράσεις.

Έχουμε ακόμη την προβολή ατόμων με ωραία εμφάνιση και με αξιοζήλευτα προσόντα. Κάποιοι προσπαθούν να τους μοιάσουν ενώ άλλοι νιώθουν μειονεκτικά γιατί πιστεύουν ότι υστερούν.

"Επειδή δεν έχουμε καταλάβει ακόμη ποιοι είμαστε, επιδιώκουμε να αρέσουμε στον εαυτό μας μέσα από το ΒΛΕΜΜΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ. Και για να πετύχουμε κάτι τέτοιο, είμαστε διατεθημένοι να μπούμε σ΄ένα καλούπι που δεν μας ταιριάζει. Το χειρότερο όμως είναι ότι αυτό το καλούπι που θεωρούσαμε στην αρχή τόσο ελκυστικό, είναι ακριβώς αυτό που θα εκτρέψει σε φυγή αυτόν ή αυτήν που θα θέλαμε να ελκύσουμε" Βλέπε: (Ντολντο Φρανσουάζ, "Έφηβοι, Προβλήματα και Ανησυχίες", σελ. 30, Εκδόσεις Πατάκη, 1995)

Το παιχνίδι με το παιδί εγκαινιάζει μια ζωντανή και ειλικρινή επικοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. ΣΧΕΣΗ ΕΦΗΒΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Μερικές φορές ο έφηβος απομονώνεται, κλείνεται στον εαυτό του και παρουσιάζει κατάθλιψη και ανικανότητα να ανταποκριθεί στις εξωτερικές επιδράσεις. Στην περίπτωση αυτή είναι που χρειάζεται οι γονείς να συμπαρασταθούν και να κατανοήσουν τον έφηβο ν΄ανακαλύψει τον εαυτό του. Να ανοίξουν διάλογο μαζί του και να τον πείσουν πως όλες αυτές οι αλλαγές που του συμβαίνουν είναι μεταβατικές και τον οδηγούν στην ωρίμανση. Να τον βοηθήσουν να δώσει απάντηση στα ερωτήματα που τον βασανίζουν, να τον βοηθήσουν ν΄ανακαλύψει τις δυνατότητες που έχει, τα ταλέντα του και τα ενδιαφέροντά του. Με τον τρόπο αυτό ενισχύουν την αυτοεκτίμησή του που είναι σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Βοηθούν πολύ τον έφηβο να αποκτήσει ατομική ταυτότητα αν του δείχνουν πως τον εμπιστεύονται και δεν αμφισβητούν τις ικανότητές του, τις ιδέες και τις αξίες του. Του δίνουν μεγάλη ικανοποίηση και αξία, αν ζητούν τη γνώμη του για διάφορα οικογενειακά θέματα ή προβλή-τα. Ιδιαίτερα επιβάλλεται η συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων για θέματα που τον αφορούν άμεσα, γιατί τον βοηθά να γίνει πιο υπεύθυνος και πιο ώριμος.

Η δεύτερη σημαντική ανάγκη του εφήβου είναι η διαμόρφωση κοινωνκής ταυτότητας. ΄ Εχει μεγάλη ανάγκη ο έφηβος να ενταχθεί σε διάφορες κοινωνικές ομάδες και φυσικά η πιο σημαντική ομάδα στη φάση αυτή είναι η ομάδα των συνομήλικων. Μέσα από την αλληλεπίδρασή του με ομάδες συνομήλικων, θα συμμεριστεί κοινά προβλήματα και ανησυχίες, θα γνωρίσει καλύτερα τον ευατό του, θα ενισχύσει την αυτοεκτίμησή του, θα αναδιπλώσει τις ικανότητες και τα ταλέντα του. Ο ρόλος των γονιών αλλά και όλων των ενηλίκων είναι να ενθαρρύνουν την κοινωνικοποίηση του εφήβου και τη συμμετοχή του σε ομάδες. Είναι γεγονός ότι αρκετοί γονείς νιώθουν

άσχημα, όταν βλέπουν το παιδί τους να συναναστρέφεται και να επηρεάζεται περισσότερο από τους συνομήλικούς του παρά από τους ίδιους. Κάνουν το μεγάλο λάθος να βλέπουν τους φίλους του παιδιού τους σαν αντίπαλους. Αυτό συμβαίνει με τους γονείς που νιώθουν ανασφάλεια κι εξάρτηση από τα παιδιά τους. Πολλές φορές η επιμονή των γονιών να κρατούν τον έφηβο μακριά από τους συνομίληκούς του δημιουργεί παθολογικές καταστάσεις.

Ένας έφηβος αρχίζει να χάνει το ενδιαφέρον του για τα μαθήματα, να μειώνει το χρόνο της μελέτης, να κλείνεται στο δωμάτιό του και να μη θέλει να δει κανένα. Ξαφνικά ανακαλύπτει ότι νιώθει πως δεν αξίζει τίποτε, πως είναι άσχημος και δεν τον θέλουν ούτε οι φίλοι του ούτε οι συμμαθήτριές του. Και αυτό συνέβηκε γιατί είχε κάποτε αντιδράσεις από τον πατέρα του, όταν κάποτε ο γιος ήθελε να βγαίνει έξω με τους φίλους του τα βράδια, πράγμα που δεν του επέτρεπε. Και η δικαιολογία του ήταν ότι φοβόταν τις δισκοθήκες και τα ναρκωτικά. Γιατί ο ίδιος ο πατέρας δεν έβγαινε στις δισκοθήκες και δεν έπαθε τίποτε, αντίθετα έγινε ένας καλός επιστήμονας, για τον λόγο αυτό αντιδρούσε στο παιδί του. Έφερνε στο νου του τη δική του εφηβεία, ήταν αυταρχικός και συντηρητικός πατέρας, που ήθελε να επιβάλει τις δικές του αξίες. Πιστεύω ότι είναι λάθος να επιμένουν οι γονείς να επιβάλουν τις δικές τους αξίες στους νέους με τα κριτήρια της δικής τους νιότης. Θα πρέπει, νομίζω, να δεχτούν την πραγματικότητα,να δεχτούν ότι οι αξίες των νέων σήμερα, είναι διαφορετικές από τις δικές τους και να μη προσπαθούν να τις επιβάλουν στα παιδιά τους. Οι αξίες δεν επιβάλλονται, αλλά καλλιεργούνται με τρόπο βιωματικό, με το διάλογο και με την ειλικρινή επικοινωνία.

Φυσικά, δεν θα ήταν σωστό να φτάνουν στο άλλο άκρο, που είναι η απόλυτη ελευθερία. Ο έφηβος νιώθει την ανάγκη να έχει καθοδήγηση και συμβουλές από τους γονείς του.

Όσο βλάφτει ο αυταρχισμός και η αδιαφορία άλλο τόσο βλάφτει η υπερ-προστασία του εφήβου. Και νομίζω ότι σχεδόν η πλειοψηφία των γονιών σήμερα, δεν αφήνουν τα παιδιά να αντιμετωπίσουν δυσκολίες και προβλή-

ματα να τα λύσουν και να νιώσουν τη χαρά της επιτυχίας. Δεν τα μαθαίνουν ότι δίπλα από τα δικαιώματά τους έχουν και υποχρεώσεις. Με τον τρόπο αυτό καθυστερούν την ωρίμανσή τους και μειώνουν την αυτοεκτίμησή τους.

Μέσα στην οικογένειά του ο έφηβος αναπτύσσει βασικά το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του. Από τη σύνθεση της οικογένειας επηρεάζεται πολύ η συμπεριφορά και οι σχέσεις του με τα άλλα μέλη είτε είναι οι γονείς είτε τ΄αδέλφια ή άλλοι συγγενείς που ζουν μαζί.

Στις οικογένειες που είναι η γιαγιά και ο παππούς ο έφηβος και γενικά τα παιδιά απολαμβάνουν τη συντροφιά, την αγάπη και την περιποίηση όταν η μητέρα είναι εργαζόμενη. Οι γονείς επηρεάζουν άμεσα τα παιδιά τους, τόσο τα μικρά όσο και τους έφηβους και τα βοηθούν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της ομαλής ανάπτυξής τους.

Είναι πολλοί οι λόγοι που τα παιδιά και οι έφηβοι διαφέρουν στην πνευματική ανάπτυξη. Εξαρτάται πολύ από τη νοημοσύνη των γονιών, τον χρόνο που διαθέτουν για τα παιδιά τους, τη μόρφωσή τους, την κοινωνική θέση και οικονομική κατάσταση, τις απόψεις τους για την ηθική και την απελευθέρωσή τους από τις προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες. Αυτά όλα με λίγα λόγια επηρεάζουν τη ζωή του και την πνευματική του ωρίμανση.

Ο ρόλος της οικογένειας είναι μεγάλος και επιδρά σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των εφήβων.

Ο διάλογος μέσα στην οικογένεια βοηθά στη λύση των προβλημάτων και στη δημιουργία ήρεμης και πολιτισμένης ατμόσφαιρας στο σπίτι. Όταν ένα πρόβλημα συζητηθεί απ΄όλους μέσα στην οικογένεια βρίσκεται ευκολότερα η λύση του.
Η συζήτηση αυτή βοηθά τον έφηβο να ωριμάσει και δεν τον αφήνει να αποξενωθεί με το πρόβλημά του,που τελικά ίσως μείνει άλυτο. Η επικοινωνία με τα άλλα μέλη της οικογένειας στερεώνει και διατηρεί την οικογένεια συνδεδεμένη και τα μέλη της επικοινωνούν μεταξύ τους. Ο έφηβος δεν

απομακρύνεται, οι στιγμές χαράς και οικογενειακής γαλήνης είναι περισσότερες και μπορεί ο έφηβος να δημιουργήσει δική του οικογένεια όμοια με αυτή που ζει τώρα, έχοντας στο νου του τις καλές εμπειρίες του σπιτιού του.

Η εμπιστοσύνη είναι το σπουδαιότερο σημείο για να στεριώσει η επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας. Για το λόγο αυτό οι γονείς μπορούν να αναπτύξουν εμπιστοσύνη μέσα στην οικογένεια. Όσες ασχολίες κι αν έχουν οι γονείς, πρέπει να τις αφήσουν για λίγο και να πλησιάσουν τα παιδιά τους, να συζητήσουν μαζί τους ακόμη και για ασήμαντα πράγματα. Μ΄αυτό τον τρόπο θα δώσουν την ευκαιρία στα παιδιά τους, αλλά και το θάρρος να συζητήσουν μαζί τους και πιο σοβαρά προβλήματα που τους απασχολούν και μάλιστα αν αυτά βρίσκονται στην ηλικία της εφηβείας.

Αν οι γονείς δέχονται ν΄ακούσουν το παιδί τους και να του μιλήσουν, τότε ανοίγουν την καρδιά τους για επικοινωνία. Είναι έτοιμοι ν΄ακούσουν τον άλλο, να μιλήσουν για τις ιδέες τους, να πουν τη γνώμη τους και ν΄ακούσουν τις ιδέες και τη γνώμη των άλλων αν και διαφέρουν από τις δικές τους. Τότε ανοίγει ο δρόμος για επικοινωνία με το παιδί παρ΄όλο που έχουν διαφορετικές απόψεις χωρίς να απαιτούν, φυσικά, να συμφωνήσει μαζί τους. Είναι γεγονός ότι με τη συζήτηση αποφεύγονται οι παρεξηγήσεις.

Πολλές φορές μ΄ένα χαμόγελο ή ένα βλέμμα αγάπης μπορεί ο πατέρας ή η μητέρα να επικοινωνήσει και να συμπαρασταθεί στο πρόβλημα του παιδιού. Το παιδί είναι δυνατό να ντρέπεται να πει αυτό που το απασχολεί, μπροστά σε όλους. Ίσως θα θέλει να το πει πρώτα σε κάποιον που αγαπά και του έχει εμπιστοσύνη. Στην περίπτωση αυτή οι γονείς πλησιάζουν περισσότερο το παιδί και όταν ρωτούν επίμονα πολλές φορές για κάτι, δεν το κάνουν από περιέργεια, αλλά γιατί έχουν αισθανθεί το πρόβλημα που το βασανίζει και θέλουν να βοηθήσουν, γιατί νιώθουν υπεύθυνοι. Θέλουν να προλάβουν περισσότερο κακό και ίσως μια λανθασμένη ενέργεια.

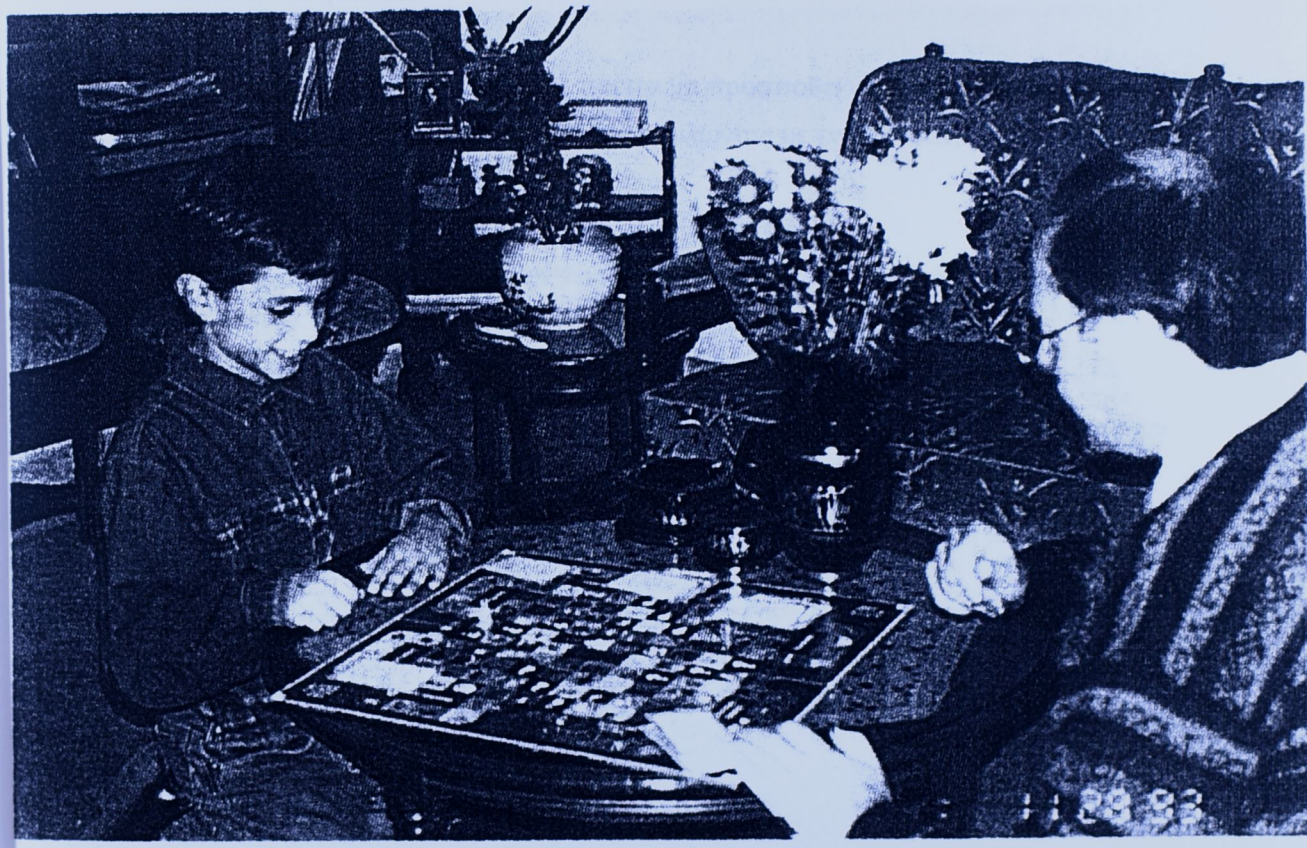

Η συνεργασία με το παιδί μας θα πρέπει ν' αρχίζει από τα πρώτα στάδια της ζωής του.

Ο έφηβος μέρα με τη μέρα θέλει να αποκτά περισσότερη ανεξαρτησία. Όμως, ανεξαρτησία δεν σημαίνει να απορρίπτει τις αρχές της οικογένειας, αλλά να έχει την ικανότητα να παίρνει αποφάσεις. Χρειάζεται να αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του και μέσα ακόμη από τα σφάλματά του, θα μάθει να γίνει υπεύθυνο άτομο. Οι άνθρωποι θα τον κρίνουν και από την υπευθυνότητά του.

Μέσα στην οικογένεια ο έφηβος πρέπει να προσπαθεί να αναπτύσσει καλές σχέσεις με τους άλλους, ακούοντας και μιλώντας με ενδιαφέρον, εμπιστοσύνη, αγάπη και κατανόηση.

Οι γονείς με τη σειρά τους πρέπει να δώσουν μια σωστή διαπαιδαγώγηση στο παιδί τους. Και αυτό θα το πετύχουν αν δείξουν κατανόηση και αν ενημερώσουν το παιδί για τους εξωτερικούς κινδύνους. Η παρουσία των γονιών απέναντι στον έφηβο πρέπει να είναι διακριτική και όχι ενοχλητική. Πρώτα οι γονείς πρέπει να ενημερώσουν τα παιδιά τους από πολύ νωρίς για τα ναρκωτικά, το κάπνισμα, το αλκοόλ και το Aids, γιατί ο νέος έχει να παλέψει πολύ και με το περιβάλλον του.

Αποδοχή, συμπροβληματισμός και εχεμύθεια χαρακτηρίζουν τη σχέση του συμβούλου με το μαθητή.

2. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Το σχολείο με τη σειρά του συμβάλλει πολύ στην πρόληψη και αντιμετώπιση προβλημάτων κατά την εφηβική ηλικία. Ο έφηβος περνά πολύ χρόνο στο σχολείο γι΄αυτό οι ανησυχίες του γίνονται εμφανείς και μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Το σχολείο μπορεί να προσφέρει πολλά και είναι σε θέση να δώσει λύσεις σε πολλά προβλήματα. Οι εκπαιδευτικοί είναι πάντοτε πρόθυμοι να βοηθήσουν τον έφηβο να φτάσει στην ωριμότητα. Η σωστή αντιμετώπιση καταστάσεων προλαβαίνει δυσάρεστα αποτελέσματα. Αν ο έφηβος έχει επιτυχίες στο σχολείο βοηθά σημαντικά στην αποφυγή προβλημάτων. Αν όμως συμβαίνει το αντίθετο, τότε τα προβλήματα πολλαπλασιάζονται και επιδεινώνεται η κατάσταση. Για να έχει επιτυχίες ο έφηβος, πρέπει να μην καταπιέζεται στο σχολείο και να μπορεί να αναπτύσσει ελεύθερα την κρίση και αυτονομία του. Η υπερφόρτωση του μαθητή με εργασίες δεν του αφήνει περιθώρια κοινωνικοποίησης και εξωσχολικών δραστηριοτήτων. Τα μαθήματα πρέπει να είναι πιο κατανοητά και ωφέλιμα και τα βιβλία που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι κατανοητά και όχι πολύ ανώτερου επιπέδου από αυτό που κατανοούν οι μαθητές. Πολύ σημαντικός είναι και ο τρόπος διδασκαλίας των μαθημάτων. Πρέπει να υπάρχει συνεχής διάλογος μέσα στην τάξη ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και το μαθητή ούτως ώστε ο μαθητής να μην είναι απλός δέκτης. Αυτό βοηθά σημαντικά στην ανάπτυξη πρωτοβουλίας και αυτοπεποίθησης. Οι εκπαιδευτικοί απαιτούν σεβασμό από τους μαθητές. Για να τον έχουν όμως, πρέπει οι ίδιοι να σέβονται τους μαθητές τους, να τους υπολογίζουν και να εκτιμούν τις προσπάθειές τους. Χρειάζεται ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει για την ψυχολογία του μαθητή, να συμμερίζεται την προσπάθειά του για ωριμότητα και να συμβάλλει σ΄ αυτή με την επικοινωνία του με το μαθητή και να επιδιώκει την πλήρη συμμετοχή του μαθητή κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Να διδάσκει το μάθημα με τρόπο κατανοητό και να αποφεύγονται άχρηστα και δυσνόητα μαθήματα.

Ο έφηβος έχει την ανάγκη για συνεχή διάλογο και επικοινωνία. Σ΄ αυτό μπορεί να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο και ο Σύμβουλος που υπάρχει σε

κάθε σχολείο. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια από μέρους του Συμβούλου μέχρι ο μαθητής να νιώσει ότι είναι κοντά του και ότι βρίσκεται εκεί οποτεδήποτε νιώσει την ανάγκη να μιλήσει σε κάποιο, να μοιραστεί τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες του. Ο Σύμβουλος είναι περισσότερο φίλος παρά εκπαιδευτικός και γι΄ αυτό ανοίγονται περισσότερες πόρτες επικοινωνίας με το μαθητή. Ο έφηβος νιώθει να απλώνεται μπροστά του ένα αβέβαιο μέλλον με πολλά ερωτηματικά και ζητά από το Σύμβουλο να του απαντήσει αυτά τα ερωτηματικά. Ο Σύμβουλος θα τον βοηθήσει να ανακαλύψει το "εγώ" του και να διαμορφώσει την προσωπική του ταυτότητα. Ο Σύμβουλος δεν θα τον κατακρίνει για τα τυχόν λάθη του, αλλά θα προχωρήσει μπροστά πιο δυναμικά. Μέσα από τις πολλές επαφές με το Σύμβουλο ο έφηβος θα αποκτήσει τις ικανότητες για αντιμετώπιση των προβλημάτων και ανάπτυξης πρωτοβουλίας και αυτοπεποίθησης.

Εκτός από την βοήθεια του Συμβούλου σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του εφήβου παίζει και το εκπαιδευτικό σύστημα και γενικότερα το σχολείο, που εκτός από γνώσεις και αγωγή προσφέρει και ενημέρωση με ειδικά προγράμματα (κάπνισμα, ναρκωτικά, Aids κ.ά.) , αγάπη προς τα ιδανικά (πατρίδα, θρησκεία, οικογένεια). Ακόμη με την ένταξή τους σε ομάδες αθλητισμού, ποδοσφαίρου κ.ά. το σχολείο συμπαραστέκεται με μεγάλη κατανόηση στη δύσκολη αυτή ηλικία και βοηθά στη λύση πολλών προβλημάτων.

Σημαντικός είναι ακόμη και ο σχολικός χώρος και για τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς. Τα περισσότερα σχολεία είναι πολυάριθμα, με τις αίθουσες διδασκαλίας να έχουν μέχρι και 30 μαθητές. Αυτό δυσχεραίνει τη δουλειά που γίνεται σε όλους τους τομείς. Εμποδίζει τους καθηγητές να προσεγγίσουν πιο πολύ τα παιδιά και να τους αφιερώσουν περισσότερο χρόνο για θέματα εκτός μαθήματος. " Οι συζητήσεις που γίνονται είναι λίγες. Ο σχολικός χώρος δεν είναι φιλικός προς το μαθητή, δεν συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος μάθησης, δεν προσφέρει κέφι για δουλειά". (Δρουσιώτου Αντιγόνη, "Η βία των σχολικών κτιρίων". Βλέπε: Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 10 Δεκεμβρίου 1995.)

" Η υποχρεωτική φοίτηση δημιουργεί μια σειρά σοβαρών προβλημάτων σχετικά με τους στόχους της ζωής, γι΄ αυτούς που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις σχολικές απαιτήσεις. Για τους καλούς μαθητές το σχολείο είναι ένα είδος γέφυρας μεταξύ του κόσμου του παιδιού και αυτού των ενηλίκων. Για τα παιδιά με δυσκολίες μάθησης που δεν μπορούν να μάθουν γράμματα, το σχολείο είναι ο χώρος που πιθανόν ξεκινά η πάλη εναντίον της κοινωνίας". (Hebert Martin (1994) "Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας". Βλέπε: σελ. 199. Ελληνικά Γράμματα, 1994).

Το σχολείο είναι ένας χώρος με συγκεκριμένο τρόπο λειτουργίας και απαιτεί από τους μαθητές να σέβονται τους κανόνες. Αυτό είναι λογικό. Συχνά όμως οι έφηβοι νιώθουν ότι τους επιβάλλονται ορισμένα πράγματα και αντιδρούν. Πρέπει να υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση ανάμεσα σε μαθητές και καθηγητές.

Είναι γεγονός ότι η πειθαρχία των μαθητών απασχολεί μεγάλο μέρος της καθημερινότητας σ΄ένα σχολείο. Οι μαθητές επιδεικνύουν "αντικοινωνική συμπεριφορά" με αποτέλεσμα η ομαλή διεξαγωγή του μαθήματος να παρεμποδίζεται, να γίνεται φασαρία στο διάλειμμα και να παρατηρείται οχλαγωγία στη συγκέντρωση ή στον εκκλησιασμό.

Έχουμε διάφορες μορφές συμπεριφοράς μέσα στο σχολείο. Αυτές μπορεί να είναι η ενόχληση, οι απρεπείς εκφράσεις, η χρήση βίας, οι άσεμνες χειρονομίες. Ακόμη το κάπνισμα, η καταστροφή της σχολικής περιουσίας, η κλοπή, η κακή εμφάνιση, η φλυαρία την ώρα του μαθήματος, η αδιαφορία, η περιφρόνηση για κάποιο καθηγητή, η τάση για απομόνωση, η υπερκινητικότητα, η μελαγχολία. Ίσως "ένοχος " καμμιά φορά να είναι ένας μαθητής που δεν το περιμέναμε. Πάντα πρέπει να προσπαθούμε να δούμε τι κρύβεται πίσω από την κάθε μορφή συμπεριφοράς.

Οι έφηβοι έχουν ανάγκη από σημασία, κατανόηση, ενθάρρυνση, έπαινο, επιβράβευση. Τους αρέσει να βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής.

3. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η κοινωνία περιμένει πολλά από τον έφηβο και καλείται ν΄αναλάβει το ρόλο του και τις ευθύνες του, αφού θα είναι ο αυριανός δημιουργός, ο ανανεωτής, αλλά και ο συνεχιστής των κοινωνικών και πολιτικών πραγμάτων

Σε κάποια στιγμή ο έφηβος θα βρεθεί σ΄ ένα άγνωστο γι΄ αυτόν κοινωνικό περιβάλλον, ασυνήθιστο και παράξενο. Ο έφηβος θα πρέπει να δεχτεί τις κοινωνικές επιδράσεις, θετικές ή αρνητικές, καλές ή κακές.

Είναι πιθανόν ο έφηβος να νιώσει ανασφάλεια και αβεβαιότητα μέσα σ΄ αυτήν την κοινωνία. Θα συναντήσει κάθε είδους ανθρώπους με διαφορετικές ιδέες και αντιλήψεις, με διαφορετικά ενδιαφέροντα και με πολλά προβλήματα. Θα βρεθεί μόνος ή με φίλους σε άγνωστα περιβάλλοντα γι΄ αυτόν μέχρι τώρα, μακριά από την οικογένεια, ίσως για πρώτη φορά, μακριά από την πατρίδα και με ανθρώπους διαφορετικού πολιτιστικού και κοινωνικού επιπέδου.

Πολλές φορές πιθανόν ο έφηβος να επηρεαστεί από τις συντροφιές και παρέες του ή ν΄απομακρυνθεί ακόμη, αν τις θεωρήσει αρνητικές γι΄ αυτόν.

Είναι πιθανόν να του επιβληθεί από τους άλλους κάποιος τρόπος ζωής, που ίσως επηρεάσει στο μέλλον την υπόλοιπη ζωή του. Επειδή περνά το στάδιο των προβληματισμών και των αναζητήσεων έχει μια ασυνήθιστη ή και αρνητική συμπεριφορά. Τότε η συμπαράσταση και η κατανόηση, ο διάλογος και η επιείκεια από τους άλλους (γονείς, δασκάλους, φίλους) θα βοηθήσουν τον έφηβο να ξεπεράσει τα προβλήματα προσαρμογής που δημιουργούνται στην ηλικία αυτή με την είσοδό του στην ευρύτερη κοινωνία.

Η κοινωνία αναπτύσσει στα μέλη της μια συμπεριφορά και μια νοοτροπία παιδιού. Δεν υποστηρίζει την εφηβεία και την εφευρετικότητά της, ενώ σε άλλες εποχές, όπου η φυσική δύναμη κι η ευκινησία είχαν περισσότερη σημασία, οι έφηβοι είχαν μεγάλη αξία. Δεν είναι οι έφηβοι που άλλαξαν, αλλά ο τρόπος με τον οποίο τους αντιμετωπίζουμε.

Στη σημερινή κοινωνία ο έφηβος προβάλλεται και φαίνεται με το δικό του τρόπο. Πολλές φορές απορρίπτει αυτό που του επιβάλλεται ή επιδεικνύεται καλύτερα και προσπαθεί να επιβάλει το δικό του, αυτό που κατά τη γνώμη του είναι πιο σωστό. Με τον τρόπο του γίνεται πιστευτός και πείθει την κοινωνία ότι κι αυτός έχει κάποιες αξίες.

Στην κοινωνικοποίηση σήμερα του εφήβου, μεγάλο ρόλο παίζει η τεχνολογία και η εξέλιξή της, καθώς επίσης και η ταχύτητα μετάδοσης πληροφοριών. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι τα μέσα αυτά που έχουν αλλάξει τη ζωή και τη συμπεριφορά του εφήβου απέναντι στην κοινωνία. Ακόμη τα διάφορα κέντρα διασκέδασης, οι καθημερινές σχεδόν έξοδοι αγοριών-κοριτσιών δημιουργούν τα διάφορα προβλήματα, που πολλές φορές επιδρούν αρνητικά στην υπόλοιπη ζωή των νέων.

Για τους λόγους αυτούς και πολλούς άλλους η κοινωνία πρέπει ν΄αγκαλιάζει τους νέους και στις καλές και στις κακές τους αντιδράσεις και να τους δίνει τον ορθό δρόμο της ζωής. Αλλά και οι νέοι πρέπει να δείχνουν κατανόηση από μέρους τους και να δέχονται την επίδραση και τις συμβουλές της κοινωνίας.

4. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Η είσοδος του μαθητή στο Γυμνάσιο συμπίπτει χρονικά με την εφηβική ηλικία και συνοδεύεται, συνήθως από άγχος και αγωνία. Έτσι, πολλοί μαθητές της ηλικίας αυτής έχουν να αντιμετωπίσουν νέες και άγνωστες γι΄αυτούς καταστάσεις, που πηγάζουν τόσο από τον εξωτερικό κόσμο όσο και από τον εσωτερικό και δημιουργούν σκέψεις και προβληματισμούς που έχουν σχέση με προσωπικά, εκπαιδευτικά και επαγγελματικά θέματα. Η υποχρέωση του μαθητή να προχωρήσει σε εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές είναι ένας σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στη δημιουργία τέτοιων καταστάσεων. Βλέπουμε, για παράδειγμα τον μαθητή της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου να προβληματίζεται, να σκέφτεται το μέλλον και να ανησυχεί, αφού είναι υποχρεωμένος να αποφασίσει για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό του μέλλον.Πολύ βασανιστικά, λοιπόν, τα προβλήματα που απασχολούν το μαθητή της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου: "Ποιο κλάδο ή συνδυασμό να διαλέξω;" "Θα μου αρέσει ο κλάδος που επέλεξα;" , " Θα είμαι μόνος ή με φίλους"; "Κι αν δεν πετύχω;", "Κι αν δεν μπορέσω μετά να βρω δουλειά ή να μπω σε πανεπιστήμιο;"

Ένας μικρός αριθμός μαθητών έχει γρήγορα ξεκαθαρίσει τι θέλει εκπαιδευτικά και επαγγελματικά και έτσι οι πιο πάνω ερωτήσεις απαντώνται με ευκολία.

Οι περισσότεροι όμως νέοι μας δεν είναι ακόμη σίγουροι για το τι θέλουν, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά.

Είναι συνηθισμένο φαινόμενο ν΄ ακούμε τα παιδιά να μιλούν κάθε φορά για διαφορετικό επάγγελμα, για το λόγο ότι τα ενδιαφέροντά τους ποικίλλουν και είναι ακαθόριστα. Ταυτόχρονα, η άσκηση πίεσης από την οικογένεια και το σχολείο για να πάρουν αποφάσεις τους συγχίζουν περισσότερο και αυξάνεται η αγωνία τους.

Η απουσία έγκαιρης και αντικειμενικής πληροφόρησης ή ακόμη η περίπτωση ελλιπούς και λανθασμένης πληροφόρησης είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που

αντιμετωπίζουν οι νέοι μας με αποτέλεσμα να παίρνουν λανθασμένες αποφάσεις.

Έχει μεγάλη σημασία να συνειδητοποιήσουν οι γονείς ότι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις που λαμβάνονται μετά από αντικειμενική και πλήρη πληροφόρηση, σαν αποτέλεσμα της ελεύθερης και υπεύθυνης επιλογής του μαθητή, σταθεροποιούν το συναισθηματικό του κόσμο και τη συμπεριφορά του.

Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζουν οι γονείς ότι η ικανότητα προσαρμογής αποτελεί βασική προυπόθεση όχι μόνο για επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και επιτυχία.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της εποχής μας είναι οι ραγδαίες εξελίξεις σ΄όλους σχεδόν τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας με αποτέλεσμα τις διάφορες επιπτώσεις στην καθημερινή μας ζωή. Ιδιαίτερα στον τόπο μας διάφοροι παράγοντες επιδρούν και επιφέρουν απρόβλεπτες εξελίξεις με επιπτώσεις στον κόσμο της αγοράς εργασίας.

Το οικογενειακό περιβάλλον ασκεί άμεσα και έμμεσα,συνειδητά ή μη, σημαντικό ρόλο στην απόφαση του μαθητή για επιλογή συνδυασμού ή κατεύθυνσης και κατά συνέπεια σε μεγάλο βαθμό και του επαγγελματικού χώρου ή και του επαγγέλματος. Είναι φυσικό να συμβαίνει αυτό αφού το οικογενειακό περιβάλλον είναι ο χώρος που μέσα σ΄ αυτό διαμορφώνονται τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του ατόμου.

Συνειδητά, πολλές φορές, οι γονείς, προβάλλοντας τις προσδοκίες και τις ευγενείς τους φιλοδοξίες αλλά προσπαθώντας να δώσουν κατευθύνσεις και αρχές επηρεάζουν το μαθητή στην απόφασή του με αποτέλεσμα, σε μερικές τουλάχιστον περιπτώσεις, τη δημιουργία προβλήματος στην οικογένεια λόγω διαφωνίας και σύγκρουσης μεταξύ γονιών και μαθητών.

Μη συνειδητά επηρεάζουν οι γονείς το μαθητή με τον καθημερινό τρόπο ζωής στην οικογένεια, την οικονομική τους κατάσταση, το επίπεδο μόρφωσής τους, το επάγγελμά τους, τις επαγγελματικές αξίες που καλλιεργούν και προβάλλουν στο σπίτι και με τα κοινωνικά και επαγγελματικά γενικά πρότυπα που προσφέρουν οι ίδιοι ως άτομα.

Σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ γονιών και μαθητών τότε θα πρέπει να επιδιωχθεί η παρέμβαση του ειδικού ώστε ο μαθητής να πάρει τη σωστή απόφαση. Σ΄ αυτή την ηλικία ο μαθητής δεν δέχεται εύκολα να αποφασίζουν άλλοι για τον εαυτό του και πολύ περισσότερο στην περίπτωση που υποψιαστεί ότι οι εισηγήσεις ή οι απαιτήσεις των γονιών στόχον έχουν την ικανοποίηση των ιδίων.

Υπάρχουν, βέβαια και περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μαθητές δέχονται σαν τετελεσμένο, για πολλούς λόγους σαν δικές τους τις αποφάσεις των γονιών τους, πράγμα που στη συνέχεια μπορεί να πουν " έτσι ήθελαν οι γονείς μου".

Οι γονείς πρέπει να προβληματιστούν με το παιδί τους, να λάβουν πολύ σοβαρά υπόψη τις δυνατότητές του, τις επιθυμίες του και αυτές ακόμη τις τυχόν επιφυλάξεις του, να τεκμηριώσουν τις εισηγήσεις του και να αφήσουν το παιδί τους να προχωρήσει ελεύθερα και υπεύθυνα στην απόφασή του.

Πολλοί είναι εκείνοι οι γονείς, που πιστεύουν ότι ένα παιδί σ΄ αυτή την ηλικία δεν είναι αρκετά ώριμο για τέτοιες αποφάσεις. Παράλληλα όμως, η απόφαση λαμβάνεται μετά από πίεση, πιθανόν να έχει πολύ βαρύτερο κόστος από την απόφαση, που ίσως να είναι λανθασμένη, που λαμβάνεται από τον ίδιο τον μαθητή.

Το σχολείο και γενικά η σχολική ζωή επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το μαθητή στην εκπαιδευτική του επιλογή και επαγγελματική σταδιοδρομία. Ο βαθμός επίδοσης του μαθητή στα μαθήματα, η αποδοχή του ή μη από τους συμμαθητές του ή άλλους τον οδηγούν σταδιακά στη διαμόρφωσή μιας εικόνας αυτοεκτίμησης. Αποτέλεσμα αυτού ο μαθητής είναι φυσικό να χρησιμοποιεί την

εικόνα αυτοεκτίμησης του σαν βασικό κριτήριο για ένταξή του σε μια ομάδα με στόχο την αποδοχή και αναγνώριση. Κατά συνέπεια η ομάδα ένταξης ασκεί πολύ μεγάλη επίδραση στις εκπαιδευτικές αλλά και τις άλλες αποφάσεις του μαθητή. Μέσα σ΄ ένα τέτοιο κλίμα ο μαθητής αισθάνεται να πιέζεται και να δοκιμάζεται με αποτέλεσμα, πολλές φορές, η απόφασή του να είναι στην πραγματικότητα η απόφαση της παρέας και των φίλων.

Το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον από το οποίο προέρχεται ο μαθητής είναι επίσης δυνατό να επηρεάσει την εκπαιδευτική του επιλογή και την επαγγελματική.

Στα προηγούμενα χρόνια, η επίδραση του παράγοντα αυτού ήταν πολύ έντονη και καθοριστική. Σήμερα έχουν διαφοροποιηθεί τα πράγματα, λόγω της αναβάθμισης του βιοτικού και μορφωτικού μας επιπέδου. Το πρόβλημα όμως της επαγγελματικής αποκτάστασης δημιουργεί πολλές φορές την ανάγκη, ο μαθητής να αποφασίσει όχι σύμφωνα με τις πραγματικές επιθυμίες και προσδοκίες του, αλλά ανεξάρτητα από αυτές, που θα του στοιχίσει και για ολόκληρη την υπόλοιπη ζωή του.

΄Οπως σε κάθε ηλικία, έτσι και στην εφηβεία, ο νέος έρχεται αντιμέτωπος με κάποιες καταστάσεις ή προκλήσεις, που απαιτούν την τοποθέτησή του ή τη λήψη μιας απόφασης.

Η λήψη αποφάσεων είναι μια σταδιακή διαδικασία στο τέλος της οποίας το άτομο επιλέγει μεταξύ δύο ή περισσοτέρων επιλογών.

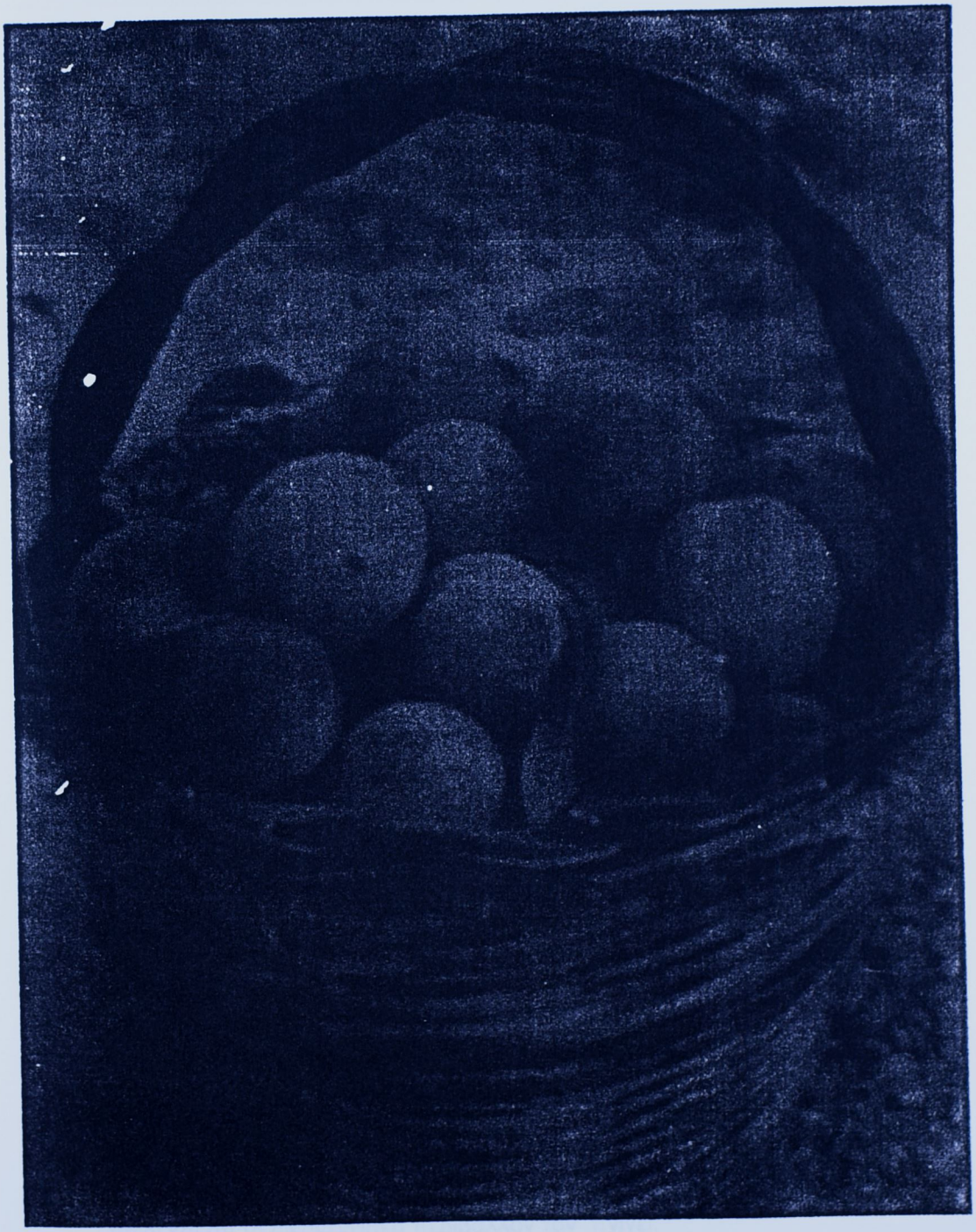

Ἂν ἕνα ἀπ' αὐτά εἶναι σάπιο, τότε σίγουρα θά σαπίσουν ὅλα. Μήπως καί στήν παρέα σου συμβαίνει κάτι παρόμοιο;

5. ΟΙ ΦΙΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Οι σχέσεις του έφηβου με τους γύρω του παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή του. Μπορεί να είναι φιλικές, διαφυλικές, εχθρικές, αντικοινωνικές κ.ά. Σχέσεις που επηρεάζονται σημαντικά από τις παρέες του νέου.

Η καλή παρέα, η πραγματική φιλία, πρέπει να είναι η ασπίδα που να μπορεί να τη χρησιμοποιεί ο νέος για ν΄αντιστέκεται στις δυσκολίες που συναντά. Η δημιουργία σωστής φιλίας πρέπει ν΄αποτελεί τη βάση δημιουργίας σωστών προυποθέσεων πάνω στις οποίες θα στηριχθεί το οικοδόμημα της ζωής του.

Οι γονείς, καλό είναι, να συμβουλεύουν τα παιδιά τους να έχουν καλούς φίλους και να δημιουργούν καλές σχέσεις. Ακόμη καλύτερο είναι, αν είναι δυνατό, να γνωρίζουν και αυτοί τους φίλους των παιδιών τους. Αν χρειάζονται βοήθεια και συμπαράσταση να είναι δίπλα τους με αγάπη και κατανόηση. Με αυτές τις προυποθέσεις η δημιουργία υγειών καταστάσεων γίνεται αναπόφευκτη και τα παιδιά μας είναι κοντά μας.

Η παρέα με τους συνομίληκους

Όλοι οι άνθρωποι έχουμε την ανάγκη των συνομιλήκων μας. Διαφορετικά θα ζούσαμε μόνοι μας, αποξενωμένοι. Υπάρχει όμως το κοινωνικό ένστικτο που μας οδηγεί στη δημιουργία ομάδων.

Από πολύ νωρίς το παιδί δημιουργεί φιλίες με συνομίληκα παιδιά. Στο νηπιαγωγείο, στη γειτονιά, στο δημοτικό σχολείο. Όταν γίνει δώδεκα ετών αρχίζει να μπαίνει στην εφηβεία. Διαπιστώνει ότι δεν είναι πια μικρό παιδί και ότι το οικογενειακό περιβάλλον τον πνίγει.

Οι συνομίληκοί του είναι η παρέα του. Δε θέλει ούτε μικρότερους, γιατί τότε θα θεωρείται μικρός, αλλά ούτε και μεγαλύτερους, γιατί τότε θα τον ελέγχουν. Ο έφηβος θέλει να είναι με την παρέα του, αν είναι δυνατό, όλη την ημέρα. " Οι έφηβοι εξαρτώνται περισσότερο από τις σχέσεις τους με τους συνομίληκούς τους, απ΄ ότι τα μικρά παιδιά. Οι δεσμοί με τους γονείς χαλαρώνουν όλο και πιο πολύ καθώς ο έφηβος κερδίζει μεγαλύτερη ανεξαρτησία". (Των Κίνγκαρ "Εφηβική ηλικία", "Η παρέα των εφήβων" Κ.Γ. Παπαδημητρακοπούλου)

Η σημασία της φιλίας για τους έφηβους

Η φιλία για τους έφηβους είναι απαραίτητη γιατί:

1) Δημιουργεί τη δική του ταυτότητα

΄Οταν ο έφηβος προχωρεί προς την εφηβική ζωή έχει ν΄αντιμετωπίσει τις σωματικές του αλλαγές. Πρέπει να δεχθεί αυτές τις αλλαγές οι οποίες του αλλάζουν τελείως την προηγούμενη εικόνα που είχε για τον εαυτό του. Εμβαθύνει στις σκέψεις του και προσπαθεί να γνωρίσει το περιβάλλον του.

Οι νέες συναισθηματικές εμπειρίες με την ερωτική ορμή, δίδουν μια νέα διάσταση στη ζωή του. Πρέπει να φύγει από την παιδική ηλικία και ν΄αποκτήσει σαφή εικόνα του εαυτού του. ΄Αρα η δημιουργία της ταυτότητάς του είναι βασικό και πρωταρχικό στοιχείο για τον έφηβο. Σ΄ αυτό βοηθά πολύ το νέο η επαφή του με τους άλλους, ιδιαίτερα με τους συνομίληκούς του.

2. Τον βοηθούν ν΄ανεξαρτητοποιηθεί

Η οικογένεια παρέχει στον έφηβο ότι χρειάζεται για να ζήσει. Σιγά-σιγά πρέπει να φύγει από αυτή την οικογένεια και να δημιουργήσει τη δική του. Σ΄ αυτό το δύσκολο στάδιο της ζωής του, η φιλία, του είναι απαραίτητη γιατί σ΄ αυτή θα στηριχθεί για να προετοιμαστεί για τη ζωή του ώριμου και ενήλικα.

3. Τους παρέχουν την κοινωνική παραδοχή που ζητούν

Τις περισσότερες φορές οι έφηβοι θέλουν να αναγνωρίζονται μέσα στο περιβάλλον τους. Είτε αυτό είναι η οικογένεια, είτε το σχολείο, είτε η γειτονιά τους.΄Οταν υπάρχει απόρριψη και κριτική ιδίως στο σχολείο, ζητούν τη φιλία και την παρέα γιατί σ΄ αυτή θα τους ακούσουν, θα τους παραδεχθούν και θα τους αναγνωρίσουν. Εάν μέσα στην παρέα υπάρχει η απόρριψη τότε καλό είναι ν΄απομακρυνθούν γρήγορα απ΄ αυτή την παρέα, γιατί δεν είναι η κατάλληλη γι΄ αυτούς.

4. Είναι η λύση σε πολλά σύγχρονα προβλήματα

Ο ψυχίατρος Αρ.Α.Ασπιώτης γράφει στο βιβλίο του "Από τα ψυχολογικά προβλήματα του Εφήβου" τόμος 2ος σελ. 47.
"Ούτε οι γονείς, ούτε άλλοι κοινωνικοί παράγοντες πρέπει να εμποδίζουν τους νέους από τη συμμετοχή τους σε ομάδες, με ανώτερες πνευματικές επιδιώξεις και αληθινά κοινωνικό περιεχόμενο. Διαφορετικά, στερούν την πρωτοβουλία του νέου, τραυματίζουν την ψυχή του και αναστέλλουν την ψυχική του εξέλιξη, φαινόμενα τα οποία παρακολουθούν συχνά οι παιδαγωγοί και πολλές φορές και οι ψυχίατροι.Οι μεγαλύτεροι πρέπει να βοηθήσουν αυτή την ομαδοποίηση ή τη συμμετοχή, να τη στηρίξουν, να της δώσουν το κύρος τους πράγμα που θα ασκήσει ευεργετικότατη επίδραση για την υπερίσχυση και την επικράτηση των καλών στοιχείων του νέου".

Από ψυχολογική άποψη η φιλία για τον άνθρωπο είναι μια ψυχική ανάγκη. Είναι το συμπλήρωμα της ευτυχίας του ανθρώπου. Γι΄ αυτό κάθε φυσιολογικός άνθρωπος αναζητεί στη ζωή του κάποιους καλούς φίλους. Ο μητροπολίτης Γόρτυνος και Μεγαλουπόλεως Θεόφιλος γράφει:"Είναι μεγάλο λάθος για πολλούς γονείς, ιδίως οι μητέρες που προσπαθούν να απομακρύνουν τα παιδιά τους από τις παρέες. Διότι τότε οι νέοι απομονώνονται, φοβούνται και στερούνται την κοινωνική ζωή. Οι γονείς πρέπει να προσπαθούν να δίδουν τέτοιες αρχές στα παιδιά τους ώστε να διαλέγουν σωστά τις παρέες που τους ταιριάζουν." Το να μάθει να φυλάγεται το παιδί από τη λάσπη του δρόμου το

καταλαβαίνω. Το να μην περπατά για να μην λερώνει τα παπούτσια του δεν είναι η πιο σωστή γραμμή για να μην λερωθεί".

(" Η παρέα των Εφήβων" Κ.Γ.Δημητρακόπουλου σελ. 36-37).

Συμπέρασμα: ***"Η παρέα, η φιλία των εφήβων είναι επιθυμητή και ιερό πράγμα.***

Η φιλία ανάμεσα στα κορίτσια και αγόρια

Πολλές φορές μια παρέα μπορεί ν΄αποτελείται μόνο από αγόρια ή μόνο από κορίτσια ή μπορεί να είναι ετερόφυλη παρέα.
΄Οταν τα παιδιά είναι μικρά δεν τα ενοχλεί να παίζουν μαζί. Σιγά-σιγά αρχίζουν να χωρίζουν ώσπου στα 12 έχουμε μόνο αγόρια ή μόνο κορίτσια.

Και τα δυο φύλα πιστεύουν ότι πρέπει να έχουν ομόφυλη παρέα. Γιατί τα κορίτσια πιστεύουν, (το ίδιο και τ΄ αγόρια) ότι μόνο ένα κορίτσι θα τους ακούσει για να λύσουν τα προβλήματά τους. Αυτό ισχύει και για τα αγόρια τα οποία πιστεύουν ότι τα κορίτσια είναι κουτά.

΄Οταν όμως μπουν για τα καλά στην εφηβεία τότε αρχίζουν να ενδιαφέρονται για το αντίθετο φύλο. Τι γίνεται τότε; Πολλοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι η φιλία μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι καλή γιατί γνωρίζουν τη ψυχοσύνθεση ο ένας του άλλου. Εάν ο έφηβος περιορίζεται στη φιλία μόνο ενός ατόμου, αντίθετου φύλου, τότε το άτομο χάνει πολλές εμπειρίες στη ζωή του. Δε μπορεί να νιώσει τη χαρά που προσφέρει μια ομόφυλη παρέα. Εάν πάλι νομιμοποιήσει ενωρίς τη σχέση του τότε η σχέση αυτή θα έχει μειονεκτήματα γιατί δεν είναι ακόμη ώριμος κοινωνικά και συναισθηματικά.

΄Οταν η σχέση των δύο φύλων διαρκέσει για αρκετό καιρό τότε είναι δύσκολο να παραμείνει μια αγνή φιλία. Για να μείνει αγνή πρέπει να υπάρχει αυτοσεβασμός, καλλιεργημένος ψυχικός κόσμος, αρχές, ιδανικά και ωριμότητα. Αυτοσεβασμός πρέπει να υπάρχει και από τους δύο.Η αγνή φιλία είναι δύσκολο να υπάρχει εφ΄ όσον ο έφηβος έχει πρωτόγνωρες εμπειρίες. Η αμοιβαία έλξη είναι φανερή. Είναι δε η έλξη αυτή, αρκετή για να μετατραπεί από φιλική σχέση σε ερωτική.

΄Ολα αυτά αρχίζουν από ένα φλερτ. Τα κορίτσια κολακεύονται, το παίρνουν στα σοβαρά και ακολουθεί το λεγόμενο αίσθημα. Ο καθηγητής Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου γράφει: "Η φιλία μεταξύ ετεροφύλων οδηγεί συνήθως στο "φλερτ" το οποίο μπορεί να είναι προοιμιο γνήσιου ερωτικού συναισθήματος, είτε

συνηθέστερο διαστρέβλωση και παρωδία αυτού". Γι΄ αυτό και συνιστά συνεχή και πνευματική επαγρύπνηση, αίσθημα ευθύνης και αποφυγή κάθε εγωιστικού κριτηρίου".

Επίσης η Αμερικανίδα συγγραφέας και γιατρός Μαίρη Γουντ Άλλεν γράφει πως: " Αγνή φιλία είναι σπανιότατη, για να μην πω αδύνατη, ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια".

("Το κορίτσι μπροστά στη ζωή" Σταμ. Μαστρογιαννόπουλου σελ. 180

("Παρέα των Εφήβων" Κ.Γ. Παπαδημητρακόπουλου σελ. 167).

Γιά ἐκεῖνον πού δέν ἔχει κανένα ν' ἀγαπήσει κι ἀπό κανένα ν' ἀγαπηθεῖ, ἡ ὕπαρξη γίνεται φορτίο ἀσήκωτο.

Η συμπεριφορά του εφήβου στη σχέση του με το άλλο φύλο

Όπως συμπεριφέρεται ο έφηβος στην οικογένειά του, στους φίλους του και τους συμμαθητές του με τον ίδιο τρόπο πρέπει να συμπεριφέρεται στο φίλο ή τη φίλη του. Να δημιουργεί με ευγένεια μια πολιτισμένη και ευχάριστη ατμόσφαιρα. Πρέπει να είναι αληθινός και τίμιος με το άλλο φύλο χωρίς να εκμεταλλεύεται τα αδύνατα σημεία του άλλου, χωρίς να υπάρχει θράσος. Αν πραγματικά δεν ενδιαφέρεται για την παρέα του να είναι ειλικρινής και να μη δίνει ψεύτικες εντυπώσεις. Γιατί ο άλλος πληγώνεται πολύ και του δημιουργούνται ψυχολογικά προβλήματα. Όλα αυτά μπορούν να του επηρεάσουν ολόκληρη τη ζωή του.

Η αγάπη πρέπει να είναι αυθόρμητη και ειλικρινής. Χωρίς σκοπιμότητα και να μην αποβλέπει σε οφέλη. Να μάθει να υποχωρεί στα μικρά πράγματα που κλονίζουν τις σχέσεις του με το άλλο φύλο και να είναι σταθερός στις απόψεις του για σημαντικά και ουσιώδη όπως: αξίες, ιδέες, ιδανικά.

Δεν πρέπει να πιστεύει εύκολα τα γλυκόλογα του καθενός που μπορεί να κρύβουν σκοπιμότητα και ψεύτικη ευγένεια. Μπορεί ο έφηβος να οδηγηθεί σε άσχημες ιστορίες. Αλλά και καλό αποτέλεσμα να υπάρχει είναι πολύ νωρίς για να δημιουργηθεί μια μόνιμη σχέση.
Υπάρχουν οι στόχοι που πρέπει να βάλει στη ζωή του και οι οποίοι θα στηρίζουν τη μελλοντική του ευτυχία. Πρέπει να τα αφήσει όλα αυτά και να ωριμάσει, να σταδιοδρομήσει επαγγελματικά και να έχει ολοκληρωθεί σωματικά.
Πάνω απ΄ όλα πρέπει να σέβεται τον άλλο που κάνει παρέα. Να μην κάνει πράγματα που θα τον στενοχωρήσουν ή θα δημιουργήσουν μια άσχημη κατάσταση με επακόλουθα για τα οποία θα αισθάνεται ενοχή και ντροπή. Ακόμα και αν τελειώσει μια σχέση πρέπει να αισθάνεται υπερήφανος και ευχαριστημένος για μια τίμια και ειλικρινή στάση απέναντί του, αφήνοντας όμορφες αναμνήσεις.

Συμπέρασμα:

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω για τη φιλία τονίζω τα εξής:

Για να μην υπάρχει σύγκρουση πρέπει οι γονείς να κατανοήσουν ότι οι φιλίες του εφήβου είναι μια τάση φυσική και αναγκαία και γι΄ αυτό πρέπει να είναι επιθυμητή.

Οι έφηβοι να γνωρίζουν ότι με τις παρέες διαπλάθουν τον χαρακτήρα τους, δημιουργούν πρότυπα και αξίες. Αυτές τις αξίες που είναι δυνατόν να αρνηθούν τουλάχιστον με την ίδια άνεση που αρνιούνται ότι τους παρέχει το οικογενειακό περιβάλλον και το σχολείο.

Οι έφηβοι πρέπει να είναι μέλη μιας παρέας, να έχουν φίλους μα δε μπορούν να είναι μέλη μιας οποιασδήποτε παρέας και να είναι φίλοι με τους οποιουσδήποτε.

Ὀμορφαίνει καί πλουτίζει ἡ παρέα ἐκείνη, πού ἀγωνίζεται νά ὑψώσει ὡς λάβαρό της, τήν Πίστη καί τήν Ἀρετή.

6. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΤΡΟΠΕΣ

Ο φιλόσοφος Σωκράτης πριν από πολλά χρόνια, έλεγε πως οι νέοι της εποχής του περιφρονούσαν τον νόμο, έδειχναν ασέβεια στους γονείς και μεγαλύτερους και τυρρανούσαν τους δασκάλους τους.

Σήμερα οι παρεκτροπές των εφήβων χαρακτηρίζονται ως ένα πλατύ και πολύπλοκο φαινόμενο το οποίο απασχολεί σοβαρά κάθε οργανωμένη κοινωνία. Επηρεάζεται το άτομο, η οικογένεια και γενικά η κοινωνία. Πρέπει να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη και θεραπεία διαφορετικά αυτό θα είναι καταστροφικό για όλους. Γι ΄αυτό το λόγο , σ΄ολόκληρο τον κόσμο, πολλές επιτροπές ασχολήθηκαν με την έκταση και την καταστολή του προβλήματος. Χρημοποιήθηκαν διάφοροι τρόποι: το σχολείο, η αστυνομία, διάφοροι σύνδεσμοι (γονέων και πολιτών), τηλεοπτικά προγράμματα, διαλέξεις, ενημερωτικά φυλλάδια κ.ά. Τώρα εκτός από όλα αυτά υιοθετούνται νέες προσπάθειες οι οποίες δίνουν περισσότερη έμφαση στα πιο κάτω:

- Αντί να υπάρχει ποινική δίωξη των νέων να υπάρχει κοινωνική προσέγγιση.
- Στην επανένταξη και αποκατάσταση αυτών που πράττουν αδικήματα
- Στην ενδυνάμωσή τους με την κοινότητα.

Το πρόβλημα

Γενικά στην Κύπρο οι παρεκτροπές των νέων ευρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με άλλες ευρωπαικές και προηγμένες χώρες.

Τα τελευταία όμως χρόνια παρατηρείται και στην Κύπρο μια έξαρση καθώς επίσης και μια αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων που χαρακτηρίζεται από αισχρά συνθήματα, βρισιές, επιθέσεις, κακόβουλες ζημιές κ.ά. Πρέπει όμως να προβληματίζει σοβαρά τους αρμόδιους ο τρόπος ζωής των νέων, τα ενδιαφέροντά τους, οι προτιμήσεις, οι αξίες και τα ιδανικά τους.

Υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία που δείχνουν ότι οι παρεκτροπές των νέων κατά 80% αφορούν διαρρήξεις, κλοπές, κακόβουλες ζημιές, βρισιές που διαπράττονται από νέους κάτω των 16 χρόνων. Αυτό είναι ανησυχητικό και πρέπει να μας προβληματίσει σοβαρά.

Πολλές φορές μια παρεκτροπή του νέου κρίνεται από το χώρο διαμορφώνεται και με τον τρόπο που αντιμετωπίζεται. Σημασία έχει να διερευνηθεί η έκταση του προβλήματος. Ποιοι λαμβάνουν μέρος, ποια είναι η συχνότητα, από ποιες οικογένειες και τάξεις προέρχονται τα παιδιά. Ποιες αρχές και αξίες υπάρχουν στο λαό, ποιες κοινωνικές υπηρεσίες υπάρχουν και ποια είναι τα αποτελέσματα.

Αίτια

Μια επιτυχημένη προσπάθεια έχει ως αρχή της την αιτιολόγηση του προβλήτος. Γιατί οι νέοι μας οδηγούνται σ΄ αυτές τις πράξεις; Τι είναι εκείνο που τους σπρώχνει σ΄ αυτή την αντικοινωνική συμπεριφορά; Μήπως οι σχέσεις τους με τους γονείς; Μήπως οι σχέσεις τους με το σχολείο;

Υπάρχουν διάφορες απόψεις:

Οι βιολόγοι τονίζουν τη σημασία που έχει για το άτομο η κληρονομικότητα. Οι ψυχολόγοι δίνουν μεγάλη σημασία στις εμπειρίες για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας στη βρεφική και παιδική ηλικία και οι κοινωνιολόγοι τονίζουν τη σημασία που έχει η οικονομική κατάσταση και η κοινωνική θέση της οικογένειας. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι οι περισσότεροι νέοι οδηγούνται στις πράξεις αυτές όχι γιατί υπάρχει στέρηση οικονομική αλλά γιατί στερούνται συναισθηματικής ασφάλειας.

Σήμερα στις οικογένειες υπάρχουν κάποιες μοντέρνες τάσεις οι οποίες σπάζουν την παράδοση της οικογένειας που είναι θεσμός δυνατός. Έχουμε πει ότι οι γονείς σπαταλούν το χρόνο τους σε δυο ή τρεις εργασίες με σκοπό

τα περισσότερα χρήματα παρά να ασχολούνται με τα παιδιά τους. Ο ρόλος της μητέρας έχει αλλάξει και τη θέση της πήραν οι σταθμοί ή όσοι μπορούν οικονομικά μιά ξένη γυναίκα στο σπίτι.

Η μητέρα δεν μένει πια στο σπίτι να μαγειρέψει και να μαζέψει την οικογένειά της γύρω από το τραπέζι, πράγμα, που προσωπικά πιστεύεω ότι είναι ένας δυνατός κρίκος της συνδεδεμένης οικογένειας. Οι νέοι μας ψυχαγωγούνται στα Λούνα- Πάρκ, στις δισκοθήκες ή στα σφαιριστήρια τρώγοντας οτιδήποτε πρόχειρο βρεθεί μπροστά τους. Επίσης μεγάλη καταστροφή στους νέους μας προκαλεί και η άσχημη λογοτεχνία, τα έντυπα πορνείας που πωλούνται ελεύθερα στα περίπτερα. Αντί η λογοτεχνία που διαβάζουν να προάγει την ειρήνη, τη φιλία, την αγάπη και την καλλιέργεια της ευαισθησίας, αντίθετα δημιουργεί πτώση των αξιών, προάγει αρνητικές θεωρίες και εξευτελισμό της γυναίκας.
Πολλοί κοινωνιολόγοι, επί πλέον, προσπαθούν να αιτιολογήσουν την αντικοινωνική συμπεριφορά και μέσα στους χώρους του σχολείου όπως: κλοπές, βανδαλισμούς, καυγάδες, βρισιές κ.ά.

Από έρευνες που έγιναν φάνηκε ότι οι νέοι μας αυτοί δεν έχουν υπευθυνότητα για τις πράξεις τους, δεν έχουν προγραμματίσει το μέλλον τους, δεν υπάρχει καλλιέργεια καλής συμπεριφοράς, δε σέβονται την περιουσία των συνανθρώπων τους, δεν μπορούν να ελέγξουν την επιθετικότητά τους απέναντι στους άλλους.

Έχει διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχουν παιδιά που έχουν γεννηθεί ειδικά για να είναι παραβάτες αλλά εκείνο που τους οδηγεί στις πράξεις αυτές είναι συνήθως η επίδραση του περιβάλλοντος. Αναζητούμε τις αιτίες στο περιβάλλον της οικογένειας, του σχολείου και της κοινωνίας.

Συνήθως οι έρευνες αναφέρονται σε νέους που προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες που δεν γνώρισαν την πραγματική στοργή και αγάπη από τους γονείς. Είναι παιδιά που ίσως αντιμετώπισαν και κάποια έχθρα από τον πα-

τέρα ή τη μητέρα. Είδαν τα όνειρά τους και τις φιλοδοξίες τους να σβήνουν πριν ακόμα δημιουργηθούν. Η σχολική αποτυχία είναι ένας σημαντικός παράγοντας που οδηγεί σ΄ αυτές τις πράξεις. Πρέπει το περιβάλλον του σχολείου να τους δέχεται και όχι να τους απορρίπτει.

Μια έρευνα που έγινε στην Αμερική και που αφορούσε μια ομάδα 80 παιδιών που δημιουργούσαν τέτοιες καταστάσεις κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

ότι υπάρχει: - έλλειψη αγάπης
- οικογενειακή ένταση

δεν υπάρχει: - επικοινωνία
- εκπαίδευση από μέρους του πατέρα
- οικογενειακός έλεγχος
- χρόνος ψυχαγωγίας μεταξύ γονιών και παιδιών

Εάν το παιδί αντιληφθεί λανθασμένα ότι υπάρχει μια αρνητική στάση από μέρους του πατέρα τότε το παιδί αναπτύσσει μια εχθρότητα απέναντι στον πατέρα την οποία προβάλλει στην κοινωνία με τις αντικοινωνικές του πράξεις.

Ένας βασικός παράγοντας που οδηγεί στις παρεκτροπές είναι και η παρέα του εφήβου.

Θεραπεία

Πολύ παλιά αλλά και σήμερα στις διάφορες χώρες υπάρχει η τιμωρία των ατόμων για τη συμπεριφορά τους αυτή. Όπως είναι η φυλάκιση, το μαστίγωμα, το κόψιμο μελών του σώματος κ.ά. Όλα αυτά έχουν ως σκοπό τον παραδειγματισμό για να προστατευτεί η κοινωνία.

Σιγά-σιγά όμως οι διάφορες χώρες αντί να χρησιμοποιούν την τιμωρία χρησιμοποιούν την εκπαιδευτική προσέγγιση με σκοπό την επανένταξη του

ατόμου. Δε σημαίνει όμως ότι δεν υπάρχουν καθόλου τα στοιχεία της τιμωρίας, του παραδειγματισμού και της προστασίας της κοινωνίας.

Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τους νέους μας:

- Η οικογένεια είναι αυτή που μπορεί να βοηθήσει και να προσφέρει ασφάλεια στον έφηβο.
- Πρέπει να γίνεται αυστηρός έλεγχος της συμπεριφοράς του νέου απέναντι στους καθηγητές
- Πρέπει να υπάρχει συνεχής μελέτη νέων τάσεων που έχουν οι νέοι για παρεκτροπές ώστε να μπορούν να αντιμετωπισθούν αυτές οι καταστάσεις καλύτερα.

Ας συντονίσουμε όλοι τις προσπάθειές μας για να αντιμετωπίσουμε όλες αυτές τις παρεκτροπές, οι οποίες αν μείνουν ανεξέλεγκτες ποιος ξέρει σε ποιο βαθμό εγκληματικότητας μπορούν οδηγηθούν οι νέοι μας.

6.1. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας έχουμε συχνά αντίδραση και στάση εχθρική των εφήβων προς τους ενήλικες. Αντιδρούν προς τους κανονισμούς του σχολείου γιατί θέλουν ανεξαρτοποίηση και αυτονομία. Νιώθουν καταπιεσμένοι και οδηγούνται στην ανία, στην κούραση και στην αποστροφή τους από τα μαθήματα.

Η μελέτη της αντίδρασης αυτής πρέπει να γίνεται και από τους γονείς και από τους καθηγητές ώστε να μπορούν πιο εύκολα να βοηθούν στα προβλήματα που παρουσιάζονται. Η αλλαγή στη συμπεριφορά των παιδιών όταν μπαίνουν στην εφηβική ηλικία είναι φυσιολογική και όχι προβληματική.

Όπως είπαμε πιο πάνω μερικοί χαρακτηρίζουν την εφηβεία σαν "δεύτερη γέννηση" γιατί σ΄αυτή την περίοδο ο έφηβος ολοκληρώνει τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και βιώνει συναισθήματα που δεν ένιωσε σαν παιδί.

Αντικοινωνική συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά του ατόμου που έχει ως σκοπό να προκαλέσει σωματική, συναισθηματική ή και υλική ζημιά σε άλλους. Μπορεί η αντικοινωνικότητα να εμφανιστεί με επιθετικότητα, εγκληματικότητα, βανδαλισμούς - όπως καταστροφή ή κλοπή αντικειμένων με τη χρήση βρισιών. Γενικά είναι η παράβαση κανόνων και τρόπων συμπεριφοράς που είναι αποδεκτοί από την κοινωνία.

Πολλοί πιστεύουν ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά προέρχονται από οικογένειες με προβλήματα. Όμως αυτό δεν είναι δεδομένο. Μπορεί τα παιδιά να προέρχονται από "καλές" οικογένειες αλλά ζούν κάτω από αυταρχικό και πιεστικό περιβάλλον. Υπάρχουν επίσης και περιπτώσεις εφήβων που συμπεριφέρονται με αυτό τον τρόπο γιατί πιστεύουν ότι έτσι οι απαιτήσεις και τα θέλω τους θα ικανοποιηθούν. Χωρίζουμε τις αιτίες που προκαλούν την αντικοινωνική συμπεριφορά σε τρεις κατηγορίες.

α) Αιτίες που πηγάζουν από τις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς τους.

β) Αιτίες που προέρχονται από την επίδραση του σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος

γ) Αιτίες που πηγάζουν από την βιοσωματική ανάπτυξη του εφήβου, δηλαδή αιτίες που δημιουργούνται από τον ίδιο τον εαυτό του. (Χριστόφορος Χριστοφίδης, "Ψυχολογικές διαταραχές και η Αντιμετώπισή τους", 1991).

Οι βασικότερες αιτίες αντικοινωνικής συμπεριφοράς και εγκληματικότητας των εφήβων είναι:

- η έλλειψη σωστής αγωγής
- το μη ισορροπημένο οικογενειακό περιβάλλον
- η έλλειψη προστασίας, στοργής και αγάπης ιδιαίτερα σε πολύ μικρή ηλικία.

Οι έφηβοι προσπαθούν να ταυτιστούν με τα πρότυπά τους τα οποία αν δεν προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον προσπαθούν να τα βρουν στο κοινωνικό περιβάλλον. Μπορεί αυτά τα πρότυπα να είναι θετικά ή αρνητικά υπάρχουν δε στις διάφορες ομάδες και παρέες.

Τα παιδιά τα οποία κακοποιούνται είναι ιδαίτερα επιρρεπή στην παραβατικότητα. Κουβαλούν ψυχικά τραύματα, χάνουν την εμπιστοσύνη τους προς την κοινωνία και έτσι γίνονται επιθετικοί. Καταφεύγουν δε στις κλοπές, στα ναρκωτικά, στη βία, στον αλκοολισμό. Δεν αισθάνονται πραγματική αγάπη και στοργή και δυσπιστούν απέναντι σ΄ αυτούς που προσπαθούν να τους τα προσφέρουν.

Αρκετά παιδιά με αντικοινωνική συμπεριφορά προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες όπου έζησαν τη διαμάχη των γονιών τους.

Το κοινωνικό περιβάλλον επιδρά στη συμπεριφορά του νέου. Στην κοινωνία του σήμερα υπάρχει ο υλισμός, μια καταναλωτική μανία. Οι πόροι της οικογένειας δεν επαρκούν για να ικανοποιηθούν όλα αυτά. Αναγκάζεται και η μητέρα να απουσιάζει αρκετές ώρες από το σπίτι. Οι παραδοσιακές αξίες σιγά-σιγά χάνονται. Η μητέρα αντικαταστάθηκε από τους σταθμούς, τις ξένες υπηρεσίες κ.ά.

΄Ολα αυτά σίγουρα επιδρούν πάνω στον έφηβο. Υπάρχει μια ανασφάλεια γι΄ αυτό, μια αγωνία πώς θα τα καταφέρει μέσα σε μια τέτοια κοινωνία με τόσες αιπαιτήσεις.

Η σχολική αποτυχία είναι βασική αιτία για την αντικοινωνική συμπεριφορά του εφήβου. Είδαμε ότι ο έφηβος θέλει να τον αναγνωρίζουν στο σπίτι, στο σχολείο, στην κοινωνία. Η μικρή κοινωνία του εφήβου είναι προς το παρόν το γυμνάσιο, το λύκειο. ΄Οταν δεν έχει παραδοχή αλλά αποτυχία αυτό είναι βασικός λόγος άσχημης συμπεριφοράς. Η αποτυχία ενός εφήβου στο σχολείο δε σημαίνει ότι οφείλεται σε πνευματική καθυστέρηση. Μπορεί να τον προβληματίζει κάτι το οποίο δεν τον αφήνει να εκμεταλλευτεί όλες του τις δυνατότητες.Βιαζόμαστε όμως να του βάλουμε την ετικέττα του τεμπέλη, του "κακού μαθητή". Σ΄ αυτούς τους νέους δημιουργείται το αίσθημα κατωτερότητας, η έλλειψη αυτοπεποίθησης. Τις περισσότερες φορές γίνονται αντικοινωνικοί γιατί θέλουν να προκαλέσουν την προσοχή μας.

΄Ολα τα πιο πάνω είναι δυνατό να τα προλάβουμε εάν έχουμε καλές σχέσεις με τους νέους μας. Ιδιαίτερα εάν τα καταφέρουμε να συζητούμε το κάθε τι μαζί τους. Ας είμαστε συνεχώς οι άγρυπνοι φρουροί έτοιμοι να βοηθήσουμε σε κάθε επιβαλλόμενη στιγμή.

6.2. ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

' Οταν αναφερόμαστε στις συνήθειες γενικά των παιδιών μας, συνήθως εννοούμε τις κακές συνήθειες παραγνωρίζοντας ότι υπάρχουν και οι καλές. Γιατί το μυαλό μας πηγαίνει στις κακές συνήθειες; Είναι πιο πολύ απορία και παράπονο από μέρους μας, γιατί το παιδί μας που το φροντίζουμε τόσο πολύ να έχει κακές συνήθειες.

Ας εξετάσουμε γιατί πάντα αναφερόμαστε στις κακές συνήθειες. Μια εξήγηση είναι γιατί έχουμε πολλές απαντήσεις από τα παιδιά μας. Κάποτε περισσότερες από ότι πρέπει ακόμα και φυσιολογικές αδυναμίες τις θεωρούμε ελαττώματα και κακές συνήθειες. Δε συνηθίζει να χαιρετά και να κουβεντιάζει ο γιος μου και του κάνουμε παρατηρήσεις παραβλέποντας την εφηβική του ηλικία. Σταματά το διάβασμα όταν ακούει άλλους έξω και απορούμε με την άσχημη συνήθεια να διακόπτει την εργασία του.

΄Αλλη περίπτωση που το μυαλό μας πηγαίνει στις κακές συνήθειες είναι γιατί έχουμε μανία με την τελειότητα των παιδιών μας. Δεν θέλουμε να έχουν αδυναμίες αλλά να είναι τέλεια σε κάθε είδος συμπεριφοράς. Αυτό όμως δεν είναι ανθρώπινο γιατί δημιουργείται συνεχώς εκνευρισμός τόσο από μέρους των γονιών οι οποίοι κάνουν παρατηρήσεις αλλά και των παιδιών που τις δέχονται. Προσπαθούμε τα παιδιά μας να συνηθίσουν από τώρα να κάνουν κάτι σωστό. ΄Ομως υπάρχουν πολλοί παράγοντες και αιτίες που επηρεάζουν τον έφηβο ώστε εύκολα να μπορεί να παρεκλίνει από κάτι για λίγο.

Εκείνο που πρέπει πάντα να θυμούμαστε είναι ότι τα φυσιολογικά παιδιά έχουν και καλές και κακές συνήθειες. Φροντίδα μας πρέπει να είναι όσο μεγαλώνουν τα παιδιά τις κακές συνήθειες να τις λιγοστεύουν.

Τις καλές συνήθειες των εφήβων τις θεωρούμε σαν κάτι που οφείλουν να έχουν και επομένως δε χρειάζεται ειδική αναφορά ή εκφραση ικανοποίησης για αυτές. Παραβλέπουμε λοιπόν τις καλές συνήθειες που είναι τα βασικά προτερήματα των παιδιών μας και συνεχώς ασχολούμαστε με τις κακές συνήθειες που είναι τα μειονεκτήματά τους.

Ας δούμε τώρα την πηγή των συνηθειών αυτών καλών ή κακών. Γενικά πρέπει να αναφερτούμε στο περιβάλλον των εφήβων που περιλαμβάνει την οικογένεια, το σχολείο, τη γειτονιά και ότι έρχεται σ΄επαφή με τον κάθε έφηβο.

Το σπίτι είναι εκείνο που μεταδίδει στο παιδί από τα πρώτα χρόνια της ζωής του τις βασικές αξίες που εκφράζονται σε καθημερινές συνήθειες. Τις συνή θειες αυτές τις μεταδίδουν οι γονείς με το δικό τους παράδειγμα αλλά και με τις απόψεις τους σε κάποια συγκεκριμένα θέματα.

Αν οι γονείς συμπεριφέρονται με τιμιότητα και ειλικρίνεια τότε και τα παιδιά θα επηρεαστούν. Σημαντική εδώ είναι η δική μας συνέπεια. Δεν πρέπει άλλα να λέμε και άλλα να κάνουμε γιατί τότε καλλιεργείται η υποκρισία.

Η σημασία του σπιτιού για απόκτηση συνηθειών είναι μεγάλη. Μπορούμε να δώσουμε πολλά παραδείγματα. Ας μείνουμε όμως στις εξής περιπτώσεις:

Παραπονιομαστε ότι οι έφηβοι εκτός από τα σχολικά βιβλία δε διαβάζουν καθόλου λογοτεχνικά βιβλία, παρόλο που τους έχουμε αγοράσει ωραία βιβλία. Σ΄ αυτή την περίπτωση μπορεί αιτία να είμαστε και εμείς γιατί παρό-λο που τα αγοράζουμε δεν τα διαβάζουμε. Αν τα βιβλία που αγοράζονται αποτελούν συνέχεια της επίπλωσής μας, βάζουμε τις φωνές όταν τα παίρνουν τα παιδιά μήπως και τα χαλάσουν. Αυτή είναι μια τακτική που απωθεί τα παιδιά από τη συνήθεια του διαβάσματος. ΄Η εάν εμείς οι ίδιοι δε διαβάζουμε τότε είναι δύσκολο να πείσουμε τους νέους να αποκτήσουν τη συνήθεια του διαβάσματος.

΄Οταν οι έφηβοί μας αντιμετωπίζουν μια δυσκολία τότε εκνευρίζονται και φωνάζουν εύκολα. Μήπως κάπως έτσι αντιδρούμε κι εμείς; Μήπως έχουμε κι εμείς τη συνήθεια να φωνάζουμε μέσα στο σπίτι;

Εκτός όμως από το περιβάλλον του σπιτιού, τις συνήθειες τις καλλιεργεί και το πλατύτερο περιβάλλον. Η κοινωνία έχει τις δικές της αξίες και πιστεύω.

Αυτά είναι που διαμορφώνουν και το χαρακτήρα της κοινωνίας. Στα πλαίσια αυτά κτίζονται και οι συνήθειες των ατόμων τα οποία οφείλουν να προσαρμόζονται με αυτές. Στις ομάδες της κοινωνίας μερικές φορές επικρατούν κάποιες τάσεις οι οποίες επηρεάζουν τα άτομα της κοινωνίας γενικά. Η επίδραση αυτή στους νέους εκφράζεται στις συνήθειές τους. Αν τώρα εμείς διαφωνούμε με μια τάση που επικρατεί τότε είναι φυσικό να μας παραξενεύει η συμπεριφορά των παιδιών μας.

Ας δούμε κάποια παραδείγματα. Στις παρέες τους οι έφηβοι ντύνονται περίπου με τον ίδιο τρόπο. Εμείς πολλές φορές αντιδρούμε με αυτό τον τρόπο ντυσίματος. Ανεξάρτητα όμως από τις αντιδράσεις μας ντύνονται σύμφωνα με τη γνώμη των περισσοτέρων ατόμων της παρέας τους. Η συνήθεια του ντυσίματος πηγάζει μέσα από το περιβάλλον της παρέας στο οποίο θέλουν να είναι αποδεκτοί. Εάν ξεχωρίζουν στην εμφάνιση υπάρχει κίνδυνος να ξεχωρίζουν και στη συμμετοχή της παρέας. Εδώ πρέπει να δείξουμε κατανόηση αλλά και να μην αφήνουμε τα παιδιά μας να είναι έρμαιο της έξυπνης διαφήμισης που εκφράζεται με ονόματα κατασκευαστών και με πολλά χρήματα.

Μια άλλη συνήθεια των εφήβων είναι ο "έξυπνος" να μην πούμε αναιδής τρόπος συμπεριφοράς τους. Αυτή η συνήθεια πηγάζει αποκλειστικά από το περιβάλλον τους. Εάν η παρέα και γενικά οι συνομίληκοι των παιδιών μας φαίνονται να εκτιμούν όχι τον σεμνό, τον μετρημένο και λογικό άνθρωπο, αλλά τον επιδεικτικό και εντυπωσιακό τότε η συμπεριφορά των παιδιών μας είναι αυτή η εκνευριστική την οποία δεν μπορούμε να ανεκτούμε.

Στην περίπτωση αυτή πρέπει να έχουμε υπομονή γιατί ο τρόπος αυτός συμπεριφοράς περνά όπως περνά και η εφηβεία.

Μια άλλη κακή συνήθεια της οποίας το αποτέλεσμα είναι άσχημο είναι η μη προγραμματισμένη διατροφή.

Οι έφηβοι έχουν μεγάλες ανάγκες σε θρεπτικά συστατικά. Για να καλυφθούν οι ανάγκες αυτές η φύση έχει οπλίσει τον έφηβο με μεγάλη όρεξη, για φαγητό. Καλό είναι να τρώνε ποιοτικά κατάλληλη τροφή.

Κακή συνήθεια είναι και το ότι οι νέοι παρακολουθώντας τηλεόραση έχουν μπροστά τους γλυκά, αναψυκτικά, τσιπς κ.α. και τα τρώνε συνέχεια χωρίς να συνειδητοποιούν τις συνέπειες.

Το ίδιο κάνουν και όταν διαβάζουν. Πάνω στο τραπέζι υπάρχουν τα πιο πάνω και τρώνε ανεξέλεγκτα. Ή στα διαλείμματά τους από το διάβασμα ανοιγοκλείνουν το ψυγείο τρώγοντας ότι υπάρχει μέσα σ΄ αυτό. Αυτό το οποίο κάνουν είναι να παίρνουν τροφές με άδειες θερμίδες με αποτέλεσμα την παχυσαρκία, η οποία είναι από τα μεγαλύτερα προβλήματα της εφηβείας.

Η παχυσαρκία είναι το αποτέλεσμα κακής συνήθειας να τρώνε οτιδήποτε και οποτεδήποτε. Τα ψυχολογικά προβλήματα και τα προβλήματα υγείας που θα αντιμετωπίσουν είναι πολλά. Όσον αφορά την εμφάνιση, είναι μια από τις αιτίες που ο έφηβος έχει προβλήματα. Γιατί θέλει σ΄ αυτή την ηλικία να είναι ωραίος, να ντύνεται ωραία, να τον αγαπούν και να ενδιαφέρεται για το αντίθετο φύλο.

Οι έφηβοι πρέπει να παίρνουν τρία κύρια γεύματα την ημέρα και στα ενδιάμεσα να παίρνουν φρούτα. Να κάνουν κολύμπι, περπάτημα, τρέξιμο κ.ά.

Οφείλουμε να σεβόμαστε τις προτιμήσεις των εφήβων και τις ιδιοτροπίες της ηλικίας τους. Συγχρόνως όμως να τους βοηθήσουμε να αποκτήσουν σωστές διατροφικές συνήθειες πράγμα που θα επηρεάσει την υπόλοιπή τους ζωή. Όσο καλή και υγιεινή και αν είναι η δίαιτα και το διαιτολόγιο, αν τα φαγητά δεν γίνουν γευστικά θα είναι ανεφάρμοστα και δεν θα τρώγονται.

Πρέπει η ώρα να είναι καθορισμένη και να μην υπάρχει ακαταστασία και προχειρότητα στα γεύματα. Πρέπει να αποκτήσουν την καλή συνήθεια να

τρώνε στο τραπέζι με τα άλλα μέλη της οικογένειας. Αυτό είναι μια καλή συνήθεια για όλη την οικογένεια. Γιατί όλη η οικογένεια βρίσκεται μαζεμένη μετά από μια κουραστική μέρα. Τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν από τους γονείς καλές συνήθειες τις οποίες θα εφαρμόσουν και στη δική τους μελλοντική ζωή.

Εκτός από τα πιο πάνω που αφορούν τις συνήθειες κατά τη διατροφή υπάρχουν και αρκετά παιδιά που ασχολούνται με αθλητικές δραστηριότητες. Οποιασδήποτε μορφής. Εδώ είναι η φανερή καλλιέργεια της συνήθειας αυτής από το περιβάλλον. Πρόβλημα δημιουργείται όταν η συνήθεια αυτή ξεπερνά τα όρια της ωφέλειας και γίνεται ζημιά είτε σαν μια απασχόληση με πολλές ώρες ή όταν υπάρχει φανατική υποστήριξη μιας ομάδας. Τα παιδιά βομβαρδίζονται από παραστάσεις, εκδηλώσεις και παραδείγματα τέτοια που τους γίνονται τα μόνα πρότυπα που τους παρέχει το περιβάλλον. Αν στο σπίτι υπάρχει μια συνεχής καλλιέργεια των συνηθειών τότε τα παιδιά είναι επόμενο ότι θα αντιδράσουν στις ζημιογόνες συνήθειες που τα απειλούν. Εκείνο όμως που πρέπει να προσέξουμε είναι και η φροντίδα τους για το μέλλον. Οφείλουμε λοιπόν να ετοιμάσουμε τους νέους μας γι΄ αυτό τον κόσμο που αποκτά ορισμένες συνήθειες που ίσως σήμερα δε φαίνονται ακόμα απαραίτητες.

Ας δώσουμε εφόδια στα παιδιά μας με τις καλές συνήθειες και ας φροντίσουμε να τα κρατήσουμε μακριά από τις άσχημες και καταστροφικές, όπως, το κάπνισμα, το αλκοόλ, τα ναρκωτικά κ.α, συνήθειες που οι νέοι μας τις αποκτούν από την επίδραση του περιβάλλοντος και της παρέας.

Ως γονείς και εκπαιδευτικοί, οφείλουμε, για το καλό των παιδιών μας, να προετοιμάζουμε και να προσαρμόζουμε κατάλληλη αγωγή και κατάλληλο και υγιές περιβάλλον.

6.2.1 ΚΑΠΝΙΣΜΑ

Το κάπνισμα για τους έφηβους είναι μια πράξη συμβολική. Για τους νέους μπορεί να είναι μια πράξη ανεξαρτησίας και δυναμισμού και για τις κοπέλες θηλυκότητας και ελευθερίας. Πολύ ισχυρή επίδραση στον έφηβο έχουν οι φίλοι.

Στο σχολείο μας γινόταν έκθεση βιβλίου και τα παιδιά πήγαν να τη δουν μάλλον από καθήκον παρά από ενδιαφέρον. Κοίταζαν τα βιβλία και σιγά-σιγά προχωρούσαν προς την έξοδο. Κάποιο από τα παιδιά σταμάτησε, πήρε ένα βιβλίο στα χέρια του το μετροφύλλησε και μετά το αγόρασε. Το βιβλίο είχε τον τίτλο " Οι νέοι και το κάπνισμα".

Για να πάρει ο μαθητής αυτό το βιβλίο σημαίνει ότι ήθελε να πληροφορηθεί, να μάθει. Προβληματίστηκε και ζητούσε από έγκυρες πηγές να πληροφορηθεί. Ήθελε επιχειρήματα να τον πείσουν. Φαίνεται ότι ο νέος αυτός είχε σωστή προσέγγιση από τους ανθρώπους που προσπάθησαν να τον βοηθήσουν.

Προσπαθούμε να πείσουμε τους νέους να μην αποκτήσουν την κακή συνήθεια του καπνίσματος τονίζοντάς τους το πόσο πολύ κινδυνεύουν. Όμως, πολλές φορές είμαστε απόλυτοι και δεν καταφέρνουμε ούτε καν να τους προβληματίσουμε σωστά. Και παραμένει το ερώτημα:
Γιατί καπνίζουν οι νέοι μας;
Οι λόγοι είναι πολλοί. Αναφέρουμε μερικούς.

1) Για να φαίνονται άνδρες

Το κάπνισμα έχει συνδεθεί με τον ανδρισμό και η σύνδεση αυτή μεταβάλλει σε μεγάλα ποσοστά τους νέους σε καπνιστές. Πιστεύουν ότι με το κάπνισμα αποκτούν κύρος και ότι τους φέρνει λίγα χρόνια μπροστά και ότι ξεχωρίζουν από τους μικρούς.

Μια καπνοβιομηχανία στην Αμερική όταν άρχισε να παράγει το Malboro δεν είχε καθόλου επιτυχία. Οι πωλήσεις ήταν σχεδόν μηδέν. Η καπνοβιομηχανία κινδύνευσε να κλείσει.Τότε εργάστηκαν διαφορετικά. Με έρευνα που έκαναν προσπάθησαν να μάθουν γιατί οι νέοι μας καπνίζουν. Η απάντηση στο σύνολό της ήταν: Γιατί ήθελαν να φαίνονται άνδρες. Ξεκίνησαν τότε μια διαφημιστική εκστρατεία η οποία συνέδεσε τον ανδρισμό με το κάπνισμα. Η επιτυχία τους ήταν μεγάλη. Γι΄ αυτό βλέπουμε σ΄ όλες τις διαφημίσεις του Malboro να κυριαρχεί ο λεγόμενος Κάουμπου. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλου είδους τσιγάρα.

Γιατί τα κορίτσια καπνίζουν;

2) Λόγω ισότητας

Παλιά όταν κάπνιζε μια νεαρή κοπέλα θεωρείτο ότι δεν ήταν αξιοπρεπής. Τολμούσαν να καπνίσουν όσα κορίτσια ήθελαν να έρθουν σε αντίθεση με τα ήθη της εποχής τους. Αργότερα διαδόθηκε περισσότερο και σήμερα σχεδόν καθιερώθηκε με την εξάπλωση του φεμινιστικού κινήματος στη δεκαετία του ΄60 και ΄70. Κατά κάποιο τρόπο συμβόλιζε την ιδέα για απελευθέρωση. Τελικά καθιέρωσαν το κάπνισμα γιατί ήθελαν την εξίσωσή τους με τους άνδρες.

Από έρευνες που έγιναν υπολογίστηκε ότι οι γυναίκες γενικά κάπνιζαν το ήμισυ των τσιγάρων που κάπνιζαν οι άνδρες. Τώρα καπνίζουν περισσότερο από τους άνδρες. Τα δε νεαρά κορίτσια σπαταλούν το περισσότερο χαρτζηλίκι τους για ν΄αγοράσουν τσιγάρα.

Μια καπνοβιομηχανία στην Αμερική όταν άρχισε να παράγει το Malboro δεν είχε καθόλου επιτυχία. Οι πωλήσεις ήταν σχεδόν μηδέν. Η καπνοβιομηχανία κινδύνευσε να κλείσει.Τότε εργάστηκαν διαφορετικά. Με έρευνα που έκαναν προσπάθησαν να μάθουν γιατί οι νέοι μας καπνίζουν. Η απάντηση στο σύνολό της ήταν: Γιατί ήθελαν να φαίνονται άνδρες. Ξεκίνησαν τότε μια διαφημιστική εκστρατεία η οποία συνέδεσε τον ανδρισμό με το κάπνισμα. Η επιτυχία τους ήταν μεγάλη. Γι΄ αυτό βλέπουμε σ΄ όλες τις διαφημίσεις του Malboro να κυριαρχεί ο λεγόμενος Κάουμπου. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλου είδους τσιγάρα.

Γιατί τα κορίτσια καπνίζουν;

2) Λόγω ισότητας

Παλιά όταν κάπνιζε μια νεαρή κοπέλα θεωρείτο ότι δεν ήταν αξιοπρεπής. Τολμούσαν να καπνίσουν όσα κορίτσια ήθελαν να έρθουν σε αντίθεση με τα ήθη της εποχής τους. Αργότερα διαδόθηκε περισσότερο και σήμερα σχεδόν καθιερώθηκε με την εξάπλωση του φεμινιστικού κινήματος στη δεκαετία του ΄60 και ΄70. Κατά κάποιο τρόπο συμβόλιζε την ιδέα για απελευθέρωση. Τελικά καθιέρωσαν το κάπνισμα γιατί ήθελαν την εξίσωσή τους με τους άνδρες.

Από έρευνες που έγιναν υπολογίστηκε ότι οι γυναίκες γενικά κάπνιζαν το ήμισυ των τσιγάρων που κάπνιζαν οι άνδρες. Τώρα καπνίζουν περισσότερο από τους άνδρες. Τα δε νεαρά κορίτσια σπαταλούν το περισσότερο χαρτζη-λίκι τους για ν΄αγοράσουν τσιγάρα.

3) Υποκύπτουν στα καταναλωτικά πρότυπα που παρουσιάζουν οι καπνοβιομηχανίες

Από την τηλεόραση, τον κινηματογράφο, εφημερίδες κ.α. βλέπουμε ωραίες εικόνες που παρουσιάζουν ευτυχισμένους ανθρώπους που καπνίζουν. Πείθονται οι νέοι μας ότι όταν θα γίνουν και αυτοί καπνιστές θα έχουν τις ίδιες ευτυχισμένες στιγμές. Αυτό αφορά και αγόρια και κορίτσια. Πολλοί είναι οι νέοι που ταυτίζονται με τα πρότυπά τους ή με αυτά που βλέπουν.

Οι καπνοβιομηχανίες προσπαθούν να πείσουν τους νέους να γίνουν καπνιστές παρουσιάζοντας συνεχώς διαφημιστικά σλόγκαν. Χρηματοδοτούν πολλές εκδηλώσεις των νέων όπως: Αγώνες ταχύτητας, συναυλίες, αθλητικές συναντήσεις κ.ά.

4) Μιμητισμό

΄Οπως στην περίπτωση των ναρκωτικών έτσι και στην συνήθεια του καπνίσματος οι έφηβοί μας μιμούνται. Η απάντηση "έτσι κάνουν όλοι" δείχνει ακριβώς ότι οι νέοι μας μιμούνται άτομα από το περιβάλλον τους. Συνήθως επηρεάζονται από τους ηθοποιούς στις διάφορες ταινίες του κινηματογράφο ή της τηλεόρασης, από τα παιδιά στην καφετέρια, από τους φίλους τους. ΄Οσοι δεν μπορούν ν΄αντισταθούν μιμούνται για να μην αποτελούν εξαίρεση ή παραφωνία ιδίως μέσα στην παρέα τους.

5) Ακολουθώντας την παρέα

΄Ενας έφηβος διηγείται: " Είμαι γύρω στα 17. ΄Ολη η παρέα έχουμε την ίδια περίπου ηλικία. Οι φίλοι μου άρχισαν να καπνίζουν πολύ γρηγορότερα από εμένα. Βγαίναμε όλοι μαζί έξω:΄ Αρχισα τότε να καπνίζω και εγώ. Εάν δεν κάπνιζα τότε δεν θα συμμετείχα στην παρέα".

Μια νέα μας λέει: "Πηγαίνεις στην καφετέρια με τους φίλους σου. Την πρώτη φορά που θα σου προσφέρουν δεν θα πάρεις. Τη δεύτερη το ίδιο. Στο τέλος όμως υποχρεώνεσαι να πάρεις γιατί τότε θ΄ αρχίσουν να σε κοροιδεύουν".

Μια νεαρή 15 χρονών λέει: "Κοροιδεύαμε τα παιδιά της παρέας που δεν ήξεραν να καταπιούν τον καπνό. Γι αυτό εγώ για να μην γελοιοποιηθώ έκανα εξάσκηση με τα αποτσίγαρα της μαμάς".
Η επίδραση της παρέας είναι ολοφάνερη.

6) Σιλουέττα

Αυτή η εντύπωση επικρατεί συνήθως στα κορίτσια. Πιστεύουν ότι όταν καπνίζουν θα διατηρήσουν το βάρος τους σε σταθερά επίπεδα ή θα χάσουν βάρος. Αυτό είναι λανθασμένο γιατί το μόνο βάρος που μπορούν να χάσουν είναι γύρω στα 1-2 κιλά. Είναι προτιμότερο να έχουν αυτά τα κιλά παραπάνω παρά να αρχίσουν να καπνίζουν.

Εάν προσπαθήσουμε να βοηθήσουμε τους εφήβους μας τότε μπορούν ν΄αποφύγουν όλα τα πιο πάνω. Πρέπει όμως η προσπάθειά μας να έχει και αποτέλεσμα. Για να υπάρχει αποτέλεσμα πρέπει πρώτα εμείς να μην καπνίζουμε ώστε να δίδουμε το σωστό παράδειγμα. Και επίσης πρέπει πρώτα εμείς να κατανοήσουμε τις συνέπειες του καπνίσματος και μετά να πείσουμε τους νέους μας να προφυλακτούν από τους κινδύνους.

Η προσπάθειά μας πρέπει να είναι προσεκτική και προγραμματισμένη. Όπως: Η σωστή πληροφόρηση πρώτα για τις επιδράσεις του καπνίσματος στον οργανισμό μας. Οι βλαβερές συνέπειες της νικοτίνης στα διάφορα όργανα του σώματός μας όπως και στη λειτουργία των οργάνων αυτών π.χ. πνεύμονες κ.α. Μπορούμε μετά ν΄αναφερτούμε σε συγκεκριμένα στοιχεία ερευνών και παρατηρήσεων για να τα συζητήσουμε μαζί τους και να βγάλουμε δικά μας συμπεράσματα. Τέλος να τους υποδείξουμε τα ορθά

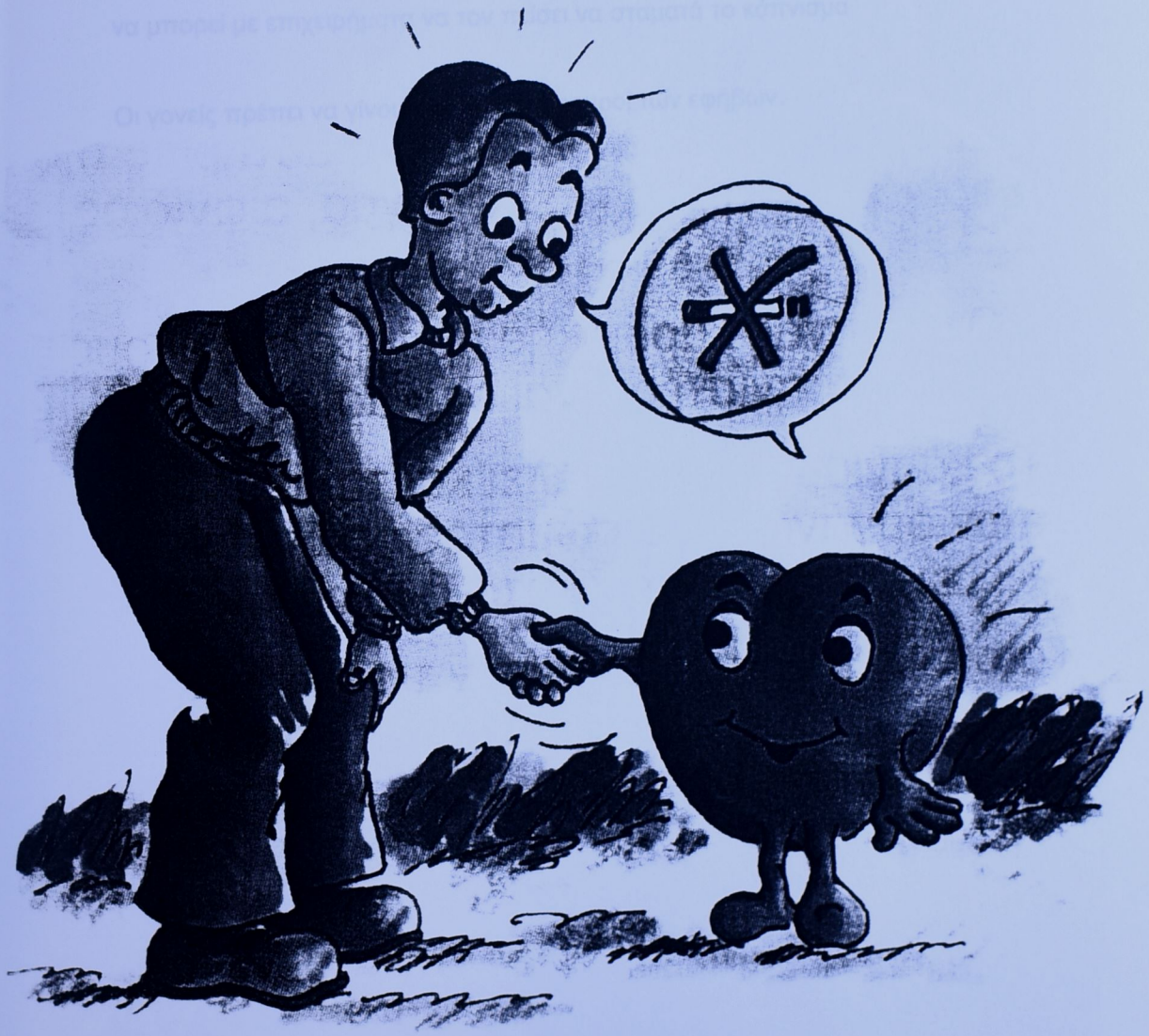

βιβλία για να διαβάσουν και έτσι να πληροφορηθούν γενικά για όλες τις συνέπειες του καπνίσματος.

Πρέπει να δώσουμε ως γονείς στον έφηβο τέτοια εφόδια ώστε να μπορεί να πει όχι στους συνομήλικούς του. Ακόμη εάν κάποιος από την παρέα καπνίζει να μπορεί με επιχειρήματα να τον πείσει να σταματά το κάπνισμα

Οι γονείς πρέπει να γίνουν άγρυπνοι φρουροί των εφήβων.

6.2.2. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Για να μπορέσουμε να βοηθήσουμε τα παιδιά μας ώστε να μην εθίζονται στα ναρκωτικά και στις άλλες ουσίες πρέπει πρώτα εμείς να γνωρίσουμε τα απαραίτητα γύρω από τα ναρκωτικά.

-Τί είναι τα ναρκωτικά μητέρα;

-Τί είναι τα ναρκωτικά κυρία;

Αυτές οι ερωτήσεις μπορούν να απευθυνθούν σε μας εφ΄ όσον είμαστε εκπαιδευτικοί και γονείς.

Οφείλουμε να γνωρίζουμε ότι τα ναρκωτικά είναι ουσίες οι οποίες όταν μπουν στον ανθρώπινο οργανισμό ενεργούν καταλυτικά στην ψυχοσωματική υπόσταση του ανθρώπου. Δηλητηριάζουν σταδιακά και σταθερά τον οργανισμό. Καταστρέφεται η προσωπικότητα του ατόμου.

Τα ναρκωτικά είναι ουσίες οι οποίες επιδρούν στο νευρικό και ψυχικό σύστημα. Δημιουργείται εξάρτηση φυσική και ψυχική. Ο ναρκομανής δε μπορεί να μην πάρει τη δόση του. Γίνονται άτομα που ξεχνούν τα αγαπημένα τους πρόσωπα, αδιαφορούν για το θάνατο, δεν υπάρχουν ηθικές αξίες και όλα χάνονται μπροστά στη θέλησή τους να εξασφαλίσουν τη μικρή τους δόση.

Τα ναρκωτικά μπορούμε να τα χωρίσουμε σε δυο κατηγορίες:

Αυτά που προέρχονται από φυτικές ουσίες όπως: χασίς, όπιο, μορφίνη, ηρωίνη κ.ά. και τα ναρκωτικά που παράγονται με χημικές συνθέσεις μέσα στις φαρμακοβιομηχανίες και εργαστήρια.

Ας τα γνωρίσουμε το καθένα ξεχωριστά με λίγα λόγια:

1. Χασίς

Προέρχεται από το φυτό "Ινδική Κάνναβι". Στα άνθη και στα φύλλα υπάρχει η ρητίνη. Μέσα στη ρητίνη ευρίσκεται η ναρκωτική ουσία.

Το φυτό, φύλλα και άνθη ξηραίνονται και γίνονται σκόνη, η οποία επεξεργάζεται και συμπιέζεται σε πλακίδια και μετά προσφέρεται για χρήση από τους εμπόρους. Κυκλοφορεί σχεδόν ελεύθερα ανάμεσα στους νέους μας και προέρχεται συνήθως από το Μαρόκο, Τουρκία, Λίβανο και Πακιστάν. Όταν ευρίσκεται στην απλοική του μορφή είναι το ελαφρύτερο και λαικότερο ναρκωτικό.

2. Όπιο

Προέρχεται από τη λεγόμενη παπαρούνα. Μέσα στον καρπό της υπάρχει ο χυμός ο οποίος έχει ισχυρή ναρκωτική ουσία. Ο χυμός παίρνεται όταν ακόμη είναι νωπή. Η μυρωδιά είναι πολύ έντονη, ιδίως όταν καίγεται. Προκαλεί εξάρσεις, ρίγη, εντερικές διαταραχές, εμετούς, ξαφνικούς πόνους στις κνήμες και στα χέρια, αυπνίες, πονοκεφάλους και γενικά αλλοιώνεται η φυσιογνωμία του ατόμου.

3. Μορφίνη

Είναι μια μορφή "Οπίου" που προέρχεται ύστερα από ειδική επεξεργασία. Μπορεί κάποιος να την προμηθευτεί σε σκόνη λευκή, άοσμη και γεύση πικρή, σε ταμπλέττες ή υγρή κατάσταση. Προσφέρεται στον οργανισμό με ενέσεις.

Εξασθενίζει η μνήμη και η αντίληψη, υπάρχει πλήρης κατάπτωση του ηθικού, φοβεροί πονοκέφαλοι, ναυτίες, ίλιγγοι, κόβεται η όρεξη, πέφτουν οι τρίχες της κεφαλής, μειώνεται η σεξουαλική ορμή, στις δε γυναίκες εμφανίζεται διαταραχή στο γεννητικό κύκλο.

4. Ηρωίνη

Παίρνεται εφ΄όσον επεξεργαστεί χημικά η μορφίνη. Είναι πολύ δραστικό ναρκωτικό(δέκα φορές πιο ισχυρό από τη μορφίνη και 100 φορές πιο ισχυρό από το όπιο).

Είναι λευκή, κρυσταλλική με σχετική πικράδα. Διαλύεται μέσα στο νερό. Εισάγεται στον οργανισμό με εισπνοή από τη μύτη ή με ένεση από τις φλέβες. Προκαλεί ευφορία στην αρχή μετά όμως υπάρχει γρήγορη εξασθένηση του οργανισμού. Ο ναρκωμανής πρέπει να παίρνει τη δόση του. Πολλές φορές στην προσπάθειά του να βρει τη δόση του οδηγείται σε εγκληματικές πράξεις.

Υπάρχει επίσης η κοκαίνη, η κωδείνη κ.ά.

Θα μπορούσαμε εδώ να επεκταθούμε πιο πολύ στη γνώση για τα ναρκωτικά. Όμως θα προσπαθήσουμε εδώ να βοηθήσουμε τους νέους μας να μην παίρνουν ναρκωτικά ή εάν παίρνουν πως μπορούμε να τους βοηθήσουμε καλύτερα.

Αίτια που οδηγούν τους νέους στα ναρκωτικά

Τα αίτια είναι πολλά και διάφορα όπως:

- η περιέργεια
- έλλειψη εσωτερικής αντίστασης
- φόβος και δειλία
- μιμητισμός και ο μοντερνισμός

Ας τα αναλύσουμε το καθένα ξεχωριστά.

1. Η περιέργεια

Αρκετά παιδιά δοκιμάζουν τα ναρκωτικά, όχι για να μάθουν να τα παίρνουν αλλά για να μάθουν τι είναι τα ναρκωτικά.

Ρωτήθηκε κάποτε μια φοιτήτρια

- Παίρνεις ναρκωτικά;
- Όχι.
- Θα ήθελες να δοκιμάσεις;
- Ναί.
- Γιατί;
- Για να δω πώς είναι.

Αυτή είναι μια συνηθισμένη απάντηση. Εμείς όμως οι πιο μεγάλοι τους ρωτούμε; Πρέπει να πάθουν για να μάθουν;

Η περιέργεια τις περισσότερες φορές σκοτώνει. Υπάρχουν φορές που όταν δοκιμάσουν κάποια παιδιά έχουν τη δύναμη να σταματήσουν. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου οι νέοι μας μετά τη δοκιμή συνεχίζουν να

Η περιέργεια τις περισσότερες φορές σκοτώνει. Υπάρχουν φορές που όταν δοκιμάσουν κάποια παιδιά έχουν τη δύναμη να σταματήσουν. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου οι νέοι μας μετά τη δοκιμή συνεχίζουν να παίρνουν, γίνονται χρήστες με αποτέλεσμα τον αργό θάνατο. Το 5% των αγοριών και κοριτσιών δοκιμάζουν από περιέργεια.

Μια ναρκωμανής φοιτήτρια από τη Θεσσαλονίκη, δήλωσε σε ένα δημοσιογράφο: "Όλα ξεκίνησαν από μια περιέργεια και από το ότι δεν ήθελα να πουν τότε στην παρέα ότι είμαι πίσω στα θέματα αυτά". (Νίκου Σταύρου,"Νεολαία και Ναρκωτικά",Αθήνα 1983, σελ.73) .

2. Έλλειψη εσωτερικής αντίστασης.

Ο νέος πρέπει να έχει τη δύναμη να πει όχι στις επιδράσεις από τα έξω. Πρέπει όμως να έχει πάρει από τους γονείς του πολλά. Να ξέρει γιατί πρέπει να ζει, πως πρέπει να ζει και ποιο είναι το καθαρό νόημα της ζωής.
Μια βασική προυπόθεση είναι η αγάπη. Όταν αισθάνεται αγάπη για τους γύρω του και από τους γύρω του είναι πολύ εύκολο να πει όχι γιατί αγαπά. Το παράδειγμα του Χριστού και γενικά η χριστιανική ζωή μπορεί να τον βοηθήσει να λέει όχι. Όταν ακολουθεί τέτοιες αξίες δεν υπάρχει περίπτωση να παρασυρθεί. Για να αντιστέκεται ο νέος πρέπει να υπάρχει εσωτερική ελευθερία, αμείωτο φρόνημα, δύναμη ψυχής, πνευματική ωραιότητα, σταθερότητα στην πίστη και στα ιδανικά, συνεχής αγωνιστικότητα. Όλα αυτά τα προσφέρει στους νέους η θρησκεία μας.
Ένας διευθυντής μιας παθολογικής κλινικής λέει για τα παιδιά που μεταφέρονται εκεί για θεραπεία. "Είναι σε άθλια κατάσταση, αδύνατα, αφυδατωμένα, κατατρυπημένα. Μόλις συνέλθουν θέλουν να φύγουν. Τους πιάνω στην κουβέντα. Οι περισσότεροι προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες ή από οικογένειες όπου ο πατέρας ή η μητέρα ή κάποιος είναι χρήστης.

Πριν από λίγες μέρες έφεραν μια κοπέλα σε άθλια κατάσταση. Όταν ξύπνησε μου εξομολογήθηκε ότι παίρνει ναρκωτικά από 14 χρόνων κι ότι για να εξασφαλίσει τα χρήματα για τη δόση της κάνει πεζοδρόμιο. Μου είπε ότι πριν από ένα χρόνο έβγαζε 120 χιλιάδες τη βραδιά από την πορνεία".

Οι νέοι μας χωρίς εσωτερική αντίσταση, πνευματική ζωή όπως τη χαράσει η θρησκεία μας αδυνατεί η καρδιά και σταθερά νεκρώνεται. Ο νέος χάνει την αντοχή της Ελευθερίας και την ομορφιά της υγείας.

΄Οταν υπάρχουν όλες αυτές οι προυποθέσεις ο κάθε ένας από εμάς εκφράζει τη γνησιότητα της νεότητας και την αγνότητα της αγωνιστικής πορείας. Ο νέος οδηγείται συνεχώς με σταθερότητα προς το δρόμο του Θεού.

3. Φόβος και δειλία

Στη σημερινή κοινωνία οι έφηβοι μας έχουν ν΄αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα, πιέσεις και πειρασμούς όπως:

τα μαθήματα

- φροντιστήρια
- εισαγωγή στα ανώτερα εκπαιδευτήρια
- τηλεόραση
- ταινίες αισχρού περιεχομένου
- πάρτυ
- ίσως οικογενειακά προβλήματα κ.ά.

΄Ολα αυτά τον αναγκάζουν ν΄ακολουθήσει πολλές φορές τον εύκολο δρόμο. Φοβούνται ν΄αντισταθούν, ν΄αγωνιστούν για τα πιο πάνω. Βρίσκουν τους επιτήδειους εμπόρους οι οποίοι εκμεταλλεύονται αυτή την αδυναμία και το κατρακύλισμα αρχίζει. Ακολουθούν ένα δρόμο όπου εάν δεν βρεθεί κάποιος να τους βοηθήσει, δεν έχουν γυρισμό.

Ο φόβος για την αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι από τα χειρότερα μειονεκτήματα. Τότε πρέπει να στέκονται δίπλα τους οι γονείς. ΄Οταν καταλάβουν ότι τα παιδιά τους φοβούνται ν΄ανοίξουν τα φτερά τους σ΄αυτή την βαβυλωνία της ζωής που υπάρχει γύρω μας. Τότε πρέπει οι γονείς να ξεχνούν τις δικές τους απολαύσεις κα ν΄αφιερώνονται στα παιδιά τους. Η βοήθεια πρέπει να προσφέρεται με συζήτηση, κατανόηση, υπομονή, επιμονή και με στόχο την ομαλή πρόσβαση του νέου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. Πρέπει να ζήσει και ν΄αντιμετωπίσει με θάρρος όλες τις δυσκολίες που θα

ξεχνούν τις δικές τους απολαύσεις κα ν΄αφιερώνονται στα παιδιά τους. Η βοήθεια πρέπει να προσφέρεται με συζήτηση, κατανόηση, υπομονή, επιμονή και με στόχο την ομαλή πρόσβαση του νέου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. Πρέπει να ζήσει και ν΄αντιμετωπίσει με θάρρος όλες τις δυσκολίες που θα συναντήσει στη ζωή.Η δειλία και ο φόβος γίνεται περίεργος και επικίνδυνος βατήρας που μας σπρώχνει προς τον σκληρό και αλόγιστο λευκό θάνατο.

4. Μιμητισμός και Μοντερνισμός

Οι έφηβοι σήμερα έχουν την ευκαιρία να βγουν έξω από το σπίτι μέχρι και τις πρωινές ώρες (σε δισκοθήκες, πάρτυ κλπ.). Στις συγκεντρώσεις αυτές δε συναντώνται μόνο τα παιδιά της παρέας τους αλλά και οι φίλοι της παρέας. Έτσι η παρέα μεγαλώνει και μαζί της μεγαλώνουν και οι κίνδυνοι. Ίσως στην παρέα βρίσκονται και παιδιά που πηγαίνουν για πρώτη φορά. Δε νοιώθουν καλά με το περιβάλλον. Οι επιτήδειοι καταλαβαίνουν και η πίεση αρχίζει. Όταν καταλάβουν ότι μπορούν να τα καταφέρουν συνεχίζουν. Τα παιδιά υποχρεώνονται να πάρουν κάποια ουσία μήπως θεωρηθούν περασμένης εποχής ή τα παιδιά των γονιών τους. Πρέπει να δείξουν ότι είναι μοντέρνοι και μιμούνται τους άλλους. Εάν έχουν τη δύναμη να πουν όχι έχει καλώς, διαφορετικά έγινε η αρχή του τέλους.

Οι νέοι πολλές φορές μιμούνται τα πρότυπά τους, τα βλέπουν από την τηλεόραση και πολλές φορές ταυτίζονται. Δεν συνειδητοποιούν την καταστροφή που φέρνει ο μοντερνισμός και ο μιμητισμός. Πολλές φορές για να φτάσουν το είδωλό τους δέχονται τα πάντα ακόμα και αυτόν τον θάνατο, που έρχεται σιγά - σιγά με αβάσταχτους πόνους και ταλαιπωρία του σώματος.

Υπάρχει αρκετές φορές η αυταπάτη ότι παίρνοντας ουσίες γίνονται σπουδαίοι γιατί πιστεύουν ότι όλοι θα ασχολούνται μαζί τους. Οι γονείς πρέπει να παρακολουθούν τις αντιδράσεις τους και να είναι κοντά τους. Με τη συζήτηση μπορούν να γκρεμμίσουν αυτή την αυταπάτη η οποία συνοδεύεται από την περιέργεια και τον μιμητισμό. Η αυταπάτη ότι τα ναρκωτικά προσφέρουν

απόλαυση πρέπει να γκρεμιστεί. Σ΄αυτά θα βοηθήσουμε εμείς ως εκπαιδευτικοί και γονείς.

Η δική μας ευθύνη

Διαβάζοντας μια διήγηση παιδιού που έπαιρνε ναρκωτικά μου έμειναν έντονα στο μυαλό τα παρακάτω:
"Γυρίζω αργά στο σπίτι, οι άλλοι βλέπουν τηλεόραση, πρέπει να μείνω σιωπηλός. Όταν τελειώσει το πρόγραμμά τους πέφτουν για ύπνο. Αυτό γίνεται κάθε βράδυ. Είναι ένας λόγος που αποφεύγω να μένω στο σπίτι αρκετή ώρα. Αυτή η εικόνα του σπιτιού μου είναι ανυπόφορη. Δεν μπορώ να τους βλέπω πιά".
"΄Αρχισα να παίρνω πιο δυνατά ναρκωτικά. Δοκίμασα τα L.S.D. Έχουν περισσότερη διάρκεια- έμεινα πιο πολύ στο κρεββάτι. Είπα ότι δεν πρέπει να ξαναπάρω. Όμως η εξάντληση άρχισε. Ήταν πλέον πολύ αργά".

Αναρωτιέμαι: Τόσο σπουδαία ήταν τα προγράμματα της τηλεόρασης ώστε να μην κοιτάξουν το παιδί τους; Πόσο πιο πολύτιμη είναι η τηλεόραση από τα παιδιά μας; Και γιατί τα φέρνουμε στον κόσμο εφ΄όσον θα είμαστε μπροστά από μια τηλεόραση και όχι μαζί με τα παιδιά μας;
Η διήγηση του παιδιού κρύβει ένα πόνο, ένα παράπονο. Επρεπε να κάνει ησυχία ώστε να μην διακόπτει το πρόγραμμα γιατί θα θύμωναν οι γονείς. Εάν το παιδί είχε την εσωτερική δύναμη να τους κλείσει την τηλεόραση και να τους ζητήσει βοήθεια, να τους φέρει μπροστά στις ευθύνες τους, τότε ίσως κάτι θα γινόταν. Το παιδί όμως ήθελε αγάπη, συμπαράσταση, συζήτηση για ν΄αποκτήσει δύναμη, να μπορεί να πει όχι.

Πόσα όμως σφάλματα κάνουμε εμείς οι γονείς άθελά μας. Δεν είναι μόνο η τηλεόραση που μας απομακρύνει από τα παιδιά μας. Είναι και οι δουλειές του σπιτού, οι κοινωνικές υποχρεώσεις. Πρέπει να πάω στη συγκέντρωση για να μην πουν ότι δεν είμαι κοινωνική, γιατί θα είναι εκεί ο διευθυντής μας κ.ά. Είναι επίσης και η πλεονεξία μας.

Δε μας φτάνουν τα λεφτά από μια δουλειά πρέπει να πάω σε δυο δουλειές.Τα παιδιά μας πού είναι αυτές τις ώρες; Ίσως σε κάποιους φίλους τους, ίσως στο σπίτι μας με τους φίλους τους, ίσως στους συγγενείς. Πρέπει ν΄αναλογιστούμε τις ευθύνες μας, ιδιαίτερα σήμερα που είναι πολύ πιο δύσκολα τα πράγματα. Πρέπει να εργαστούμε. Ας αρκεστούμε στη μια εργασία. Να είμαστε κοντά στα παιδιά μας περισσότερο χρόνο. Μόνο η παρουσία μας στο σπίτι είναι μεγάλη χαρά για τα παιδιά. Ηρεμούν και είναι ευτυχισμένα.

Ένας άλλος νέος διηγείται. "Ξεκίνησα να παίρνω κάθε είδους ναρκωτικά γιατί ήθελα να δω τη ζωή διαφορετικά στα πρώτα μου βήματα. Όμως σκότωσα τη ζωή μου, εγκατέλειψα τους φίλους μου, την καριέρα μου, τους συγγενείς μου. Κανένας δε βρέθηκε να μου πει "σταμάτα αυτοκτονείς". Μ΄εγκατέλειψαν όλοι.Μου έμεινε η ηλικιωμένη μητέρα μου που δεν ξέρει τι έχω. Της είπα ότι έχω καρκίνο. Και να μάθει την αλήθεια τι ωφελεί;
Είναι μια άλλη περίπτωση νέου που μας φέρνει μπροστά στις ευθύνες μας. Είμαστε γονείς, εκπαιδευτικοί, φίλοι συγγενείς. Ανήκουμε σε μια κοινωνία στην οποία ένας νέος μας ασθενεί. Πρέπει να τον βοηθήσουμε. Τον βλέπουμε να καταστρέφεται και όμως δεν του προσφέρουμε ένα χέρι βοήθειας. "Κανένας δεν μου είπε σταμάτα, αυτοκτονείς". Πρέπει να ακούσουμε όλοι μας την κραυγή αυτή και να βοηθήσουμε, όσο μπορούμε. Ίσως τα καταφέρουμε.

Από έρευνες που έγιναν τα παιδιά που δοκίμασαν και παίρνουν ναρκωτικά προέρχονται από:

- Χωρισμένους γονείς
- Απουσιάζει συχνά ο πατέρας από το σπίτι
- Η μητέρα ή ο πατέρας έχουν ψυχολογικά προβλήματα

Διαφωνούν με τους γονείς για τις αξίες της ζωής: θρησκεία,τρόπο ντυσίματος, για τη χρήση χρημάτων, για την αξία της εκπαίδευσης.

Πρέπει όμως να προσέχουμε ιδιαίτερα τα παιδιά που:

- Αγαπούν τις βόλτες με τα μηχανάκια
- Συχνάζουν σε δισκοθήκες
- Πηγαίνουν σε καφετέριες
- Πηγαίνουν συχνά σε πάρτυ
- Βγαίνουν συχνά το βράδυ
- Παίρνουν χαρτζηλίκι από γονείς και συγγενείς
- Οι περισσότεροι ανυπομονούν να φύγουν από το σπίτι τους και να ζήσουν μόνοι τους.

Ας προσέξουμε τα πιο πάνω και να δούμε αν το παιδί μας ασχολείται με αυτά, ας το προστατεύσουμε με τρόπο πολιτικό χωρίς να του απαγορεύουμε το ένα ή το άλλο αλλά πλάγια. Ας το γλυτώσουμε με όλες μας τις δυνάμεις.

Τα περισσότερα τώρα από τα παιδιά που είναι χρήστες:

- Προσπάθησαν ν΄αυτοκτονήσουν
- Συνελήφθησαν από την αστυνομία
- Έχουν φύγει από το σπίτι τους περισσότερο από μια μέρα
- Έχουν πολύ χαμηλούς βαθμούς στο σχολείο ή έχουν χάσει το χρόνο
- Θεωρούν ακίνδυνη τη χρήση ναρκωτικών
- Δεν έχουν φιλοδοξίες και προσδοκίες για το μέλλον
- ΄ Εχουν μεταφερθεί στο νοσοκομείο για τραυματισμούς μετά από συμπλοκές με άλλους.

Αυτοί οι νέοι πιο πάνω αποτελούν μια ομάδα της νεολαίας μας. Όλοι οι έφηβοι δεν είναι χρήστες. Υπάρχουν νέοι οι οποίοι αγωνίζονται στη ζωή τους, απέχουν από τα πιο πάνω και δίνουν τη δική τους μάχη για τη ζωή.
Το ότι παρασύρονται τα παιδιά φταίει η οικογένεια, το σχολείο, η ανεργία, η ανασφάλεια και όλα τα πιο πάνω.

Τα σχολεία μας τις περισσότερες φορές είναι αφετηρία για τους εμπόρους των ναρκωτικών. Βρίσκουν αθώα και αδύνατα παιδιά και τα εκμεταλλεύονται. Ανενόχλητοι έξω από τα σχολεία πλησιάζουν τους νέους και μάλιστα για να τους προσελκύσουν τους τα προσφέρουν δωρεάν.

Πού είναι όμως οι γονείς, οι δάσκαλοι, η αστυνομία και όλοι οι άλλοι φορείς που θα βοηθήσουν τους νέους; Παλιά οι μαθητές φοβόντουσαν τους καθηγητές. Εάν δε φορούσαν τη στολή τους ακόμα και έξω από το σχολείο το απόγευμα, την άλλη μέρα ήξεραν ότι θα τιμωρηθούν. Σήμερα δεν υπάρχει αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης. Τα παιδιά μιλούν ελεύθερα με τους καθηγητές τους, οι γονείς έρχονται σε επαφή μαζί τους και τις περισσότερες φορές επιπλήττουν τον καθηγητή για την εργασία του. Αυτό είναι σοβαρό λάθος. Δίδει τη δύναμη στο παιδί ν΄αντιμετωπίζει με θράσος πολλές φορές τον καθηγητή του. Ίσως πολλά κακά αρχίζουν από αυτά τα σημεία γιατί δίδεται στο παιδί η εντύπωση ότι μπορεί να συμπεριφερθεί στον καθηγητή του όπως θέλει γιατί έχει συμπαραστάτες τους γονείς του.

Πρέπει οι γονείς ν΄αφήνουν τους καθηγητές να κάνουν το έργο τους, να υπάρχει ξεκάθαρη ενημέρωση, έντιμη τοποθέτηση πάνω στα διάφορα θέματα που προκύπτουν στο σχολείο. Δεν πρέπει το σχολείο να παρέχει μόνο γνώσεις. Πρέπει να είναι συμπαραστάτης στην όλη διαμόρφωση του παιδιού σαν προσωπικότητα.

Γίνεται σήμερα μια προσπάθεια από μέρους του Υπουργείου Παιδείας και άλλων φορέων για την ενημέρωση των νέων μας γύρω από τα ναρκωτικά και τις άλλες καταστροφικές ουσίες που παίρνουν τα παιδιά.

Γίνονται στα σχολεία διαλέξεις, μαζί με προβολή ταινιών κυρίως στα παιδιά της Β΄ Γυμνασίου γιατί από αυτά αρχίζει η Εφηβεία. Απο καθηγητές στην τάξη, δίδονται θέματα για μελέτες, κυρίως στα παιδιά της Γ΄ Γυμνασίου όπως: Ναρκωτικά, Aids, αλκοόλ, κάπνισμα κ.ά. Τα θέματα αυτά διδάσκονται

από τις καθηγήτριες της Οικιακής Οικονομίας. Αν συνεχίσουν αυτά τα προγράμματα πιστεύω ότι θα προλάβουμε αρκετά κρούσματα. Υπάρχει η καθηγήτρια σύμβουλος στα σχολεία, η ιατρική επισκέπτρια που μαζί με τον καθηγητή και τους γονείς βοηθούν τα παιδιά για οποιαδήποτε θέματα. Πολλές φορές από το σχολείο ειδοποιείται η τοπική αστυνομία και όταν υπάρχουν έξω από τα σχολεία "εξωσχολικοί" όπως τους λέμε τις περισσότερες φορές τους συλλαμβάνουν ή τους απομακρύνουν.

Αν συνεργαστούμε όλοι μας μπορούμε να διώξουμε τουλάχιστον έξω από τα σχολεία μας τους εμπόρους ναρκωτικών.

Βοήθεια προς τον Έφηβο

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω τονίζω μερικούς απλούς τρόπους με τους οποίους μπορούμε να βοηθήσουμε τον έφηβο που παίρνει ναρκωτικά ως εξής:

- Συζητώ μαζί του
- Τον ακούω με προσοχή
- Προσπαθούμε να τον πείσουμε να ζητήσει βοήθεια
- Δίδουμε το καλό παράδειγμα
- Δεν τον αφήνουμε να πιστέψει ότι τον απορρίπτουμε.

Συζητώ μαζί του

Ο έφηβος μπορεί να μη γνωρίζει τους κινδύνους και τις συνέπειες από τα ναρκωτικά όσο εμείς. Γι΄αυτό καθόμαστε και συζητούμε μαζί του για όλα. Αν χρειαστούμε βοήθεια υπάρχει η σύμβουλος καθηγήτρια στο σχολείο, υπάρχει ο ψυχίατρος, ο ψυχολόγος, οι καθηγητές, ο ιερέας και άλλοι φορείς που μπορούν να βοηθήσουν.

Τον ακούμε με προσοχή

Αφήνουμε το νέο να εκφράσει τις σκέψεις του και τα συναισθήματά του, να μας ανοίξει την καρδιά του, να μας μιλήσει για τα προβλήματά του. Εάν έχουμε περάσει παρόμοιες καταστάσεις του μιλούμε για τον τρόπο με τον οποίο τις αντιμετωπίσαμε.

Προσπαθούμε να τον πείσουμε να ζητήσει βοήθεια.
Ενθαρρύνουμε τους έφηβους όταν έχουν κάποιο πρόβλημα να το συζητούν με το αρμόδιο πρόσωπο. Πρώτα όμως το εμπιστεύονται στους γονείς. Εάν δεν μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν τότε σε κάποιο άλλο άτομο αρμόδιο για τα θέματά τους.

Δίδουμε το καλό παράδειγμα

Όπως είπαμε πιο πάνω οι νέοι μας μιμούνται και παραδειγματίζονται εάν εμείς κάνουμε σωστές επιλογές και μάθουμε να παίρνουμε σωστές αποφάσεις στις κατάλληλες περιπτώσεις. Τότε να είμαστε σίγουροι ότι μπορούμε να επηρεάσουμε τους νέους μας. Πρέπει να είμαστε σίγουροι ότι θα βοηθήσουμε με το σωστό τρόπο, διαφορετικά μπορεί να εμπλακούμε σε δυσάρεστες καταστάσεις, προκαλώντας προβλήματα στον εαυτό μας.

Δεν τον αφήνουμε να πιστέψει ότι τον απορρίπτουμε

Προσπαθούμε με επιχειρήματα να βοηθήσουμε το νέο να δει σε ποια κατάσταση τον οδηγεί η χρήση των ναρκωτικών. Τον βοηθούμε στη λανθασμένη επιλογή του, πάντα με αγάπη. Δεν πρέπει να νοιώσει ότι τον απορρίπτουμε ή ότι τον κρίνουμε σαν δικαστές. Πρέπει να του δώσουμε να καταλάβει ότι είμαστε εκεί για να τον βοηθήσουμε αυτόν και μόνο οποτεδήποτε μας χρειαστεί στο δύσκολο αγώνα του ενάντια στα ναρκωτικά.

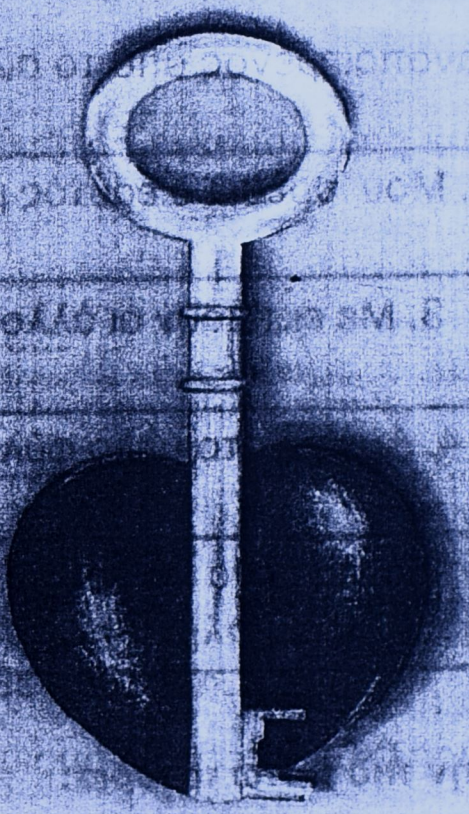

ΚΡΑΤΑ ΓΕΡΑ ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ!

ΑΝΤΙΝΑΡΚΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ Α.Σ.Π.Ι.Σ

7. ΕΦΗΒΟΙ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΟΥ

Η τεχνολογία, με την αλματώδη ανάπτυξη που σημείωσε τα τελευταία χρόνια, έφερε τέτοια αλλαγή στις συγκοινωνίες, που μείωσε σε μέγιστο βαθμό τις αποστάσεις. Όπου υπάρχουν αποστάσεις , διανύονται, ως επί το πλείστον, με τρόπο εύκολο και ευχάριστο. Έτσι η επικοινωνία μεταξύ πόλεων και χωριού και της υπαίθρου γενικότερα, έφερε αλλαγή και στον τρόπο της ζωής των κατοίκων.

Πριν από αρκετά χρόνια η διακίνηση ήταν δύσκολη. Γινόταν μετά από σοβαρό προβληματισμό ή όταν το επέβαλλε η ανάγκη.
Τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο του χωριού . Μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο, αν αποφάσιζαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο, έπρεπε να εγκαταλείψουν το σπίτι τους και να εγκασταθούν στην πόλη. Οι γονείς ανησυχούσαν για τα παιδιά τους, γιατί έφευγαν από κοντά τους σε πολύ δύσκολη ηλικία, και γιατί πήγαιναν σε νέο περιβάλλον με πολλούς πιθανούς κινδύνους. Οι νέοι που έφευγαν για σπουδές ήταν πολύ λίγοι. Οι περισσότεροι έμεναν στο χωριό και συνέχιζαν τις αγροτικές ασχολίες των γονιών τους. Σιγά-σιγά διαμορφωνόταν εκεί ο χαρακτήρας τους, βιώνοντας τα ήθη και τα έθιμα του τόπου τους.

Παρόλη την τεχνολογική ανάπτυξη και σήμερα υπάρχουν χωριά στα οποία οι ευκαιρίες που δίνονται στους νέους είναι περιορισμένες. Οι μαθητές που υποχρεώνονται να πηγαινόερχονται καθημερινά στις πόλεις σπαταλούν πολύ χρόνο στη διακίνησή τους, επιβαρύνονται οικονομικά και κουράζονται. Δεν έχουν τις ευκαιρίες βοήθειας (φροντιστήρια) για τη μόρφωσή τους. Τα φροντιστήρια είναι πολλές φορές ανύπαρκτα, ή πολύ περιορισμένα και δεν έχουν το δικαίωμα επιλογής. Μεγαλύτερες είναι οι δυσκολίες στην περίπτωση που κάποιοι νέοι αποφασίζουν να προετοιμαστούν για εξετάσεις για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Και ενώ ο συναγωνισμός είναι τεράστιος αυτοί οι νέοι είναι υποχρεωμένοι να παλέψουν με τις δικές τους δυνάμεις ή με περιορισμένη βοήθεια. Στερούνται ακόμη διάφορες εκπαιδευτικές ή ενημερωτικές διαλέξεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Σε αντίθεση με τα πιο πάνω οι νέοι της υπαίθρου χαίρονται τη φύση μακριά από ηχορύπανση και μολυσμένη ατμόσφαιρα. Έχουν την ευκαιρία να ζούν και να συμμετέχουν πολλές φορές στις αγροτικές ασχολίες των γονιών τους. Ζουν από κοντά ο ένας τον άλλον, αφομοιώνουν την παραδοσιακή κληρονομιά τους και γίνονται με αυτό τον τρόπο οι συνεχιστές της ωραίας αυτής ζωής στα χρόνια που θα ακολουθήσουν. Οι στενοί δεσμοί που τους συνδέουν λόγω της στενότητας του περιβάλλοντος τους υποχρεώνουν να μένουν μακρυά από πολλές κακές και επιβλαβείς συνήθειες και η εγκληματικότητα είναι κατάσταση πολύ απομονωμένη. Υπάρχει μεταξύ τους αγάπη, ενδιαφέρον, αλληλοβοήθεια, ειλικρίνεια και τιμιότητα. Πολλές φορές ομαδοποιούνται δημιουργώντας τις δικές τους αθλητικές ομάδες και διάφορους συλλόγους με πολιτιστικούς και αθλητικούς στόχους. Χαίρονται όλοι μαζί τα παραδοσιακά έθιμα στις μεγάλες θρησκευτικές μας γιορτές.

Από την άλλη μεριά οι νέοι της πόλης: Οι νέοι, (βέβαια αυτό δεν είναι κανόνας), που έχουν τα πάντα και τους πάντες στη διάθεσή τους. Να τους μεταφέρουν στο σχολείο, στα φροντιστήρια, στις εξόδους τους. Καμμιά έγνοια για τη μεταφορά τους, για τα έξοδά τους. Έχουν όλη την άνεση να επιλέξουν μαθήματα και καθηγητές για τα απογευματινά τους μαθήματα. Έχουν την άνεση να παρακολουθήσουν οποιαδήποτε εκδήλωση, ή ενημέρωση θέλουν. Εκπαιδευτική, επαγγελματική, πολιτιστική, ψυχαγωγική. Πολλές φορές όμως αυτά και μόνον δε ολοκληρώνουν το χαρακτήρα του νέου. Γιατί αυτός τρόπος ζωής συχνά απομονώνει και πιέζει. Για τη ψυχαγωγία του ο νέος καταφεύγει σε χώρους που δεν τον γεμίζουν πραγματικά και εκτός τούτου,υπάρχουν και πάρα πολλοί κίνδυνοι που παραμονεύουν. Και δεν είναι λίγες οι φορές που έφηβοι παρασύρθηκαν σε καταστρεπτικά αποτελέσματα.Και είναι γι΄αυτό το λόγο που εμείς οι γονείς που ζούμε στις πόλεις πρέπει να επαγρυπνούμε, να παρακολουθούμε και να επικοινωνούμε με τα παιδιά μας. Γιατί δε μπορούμε να τα απομονώσουμε από αυτό το περιβάλλον . Μπορούμε όμως, να είμαστε δίπλα τους, γονείς με κατανόηση και φίλοι τους πραγματικοί.

Ακόμη, επειδή οι κίνδυνοι υπάρχουν παντού, αλλού λιγότεροι και αλλού περισσότεροι, και στην πόλη και στην ύπαιθρο, εμείς ως γονείς,πρέπει να φροντίζουμε την ποιότητα της οικογένειας μεταμορφώνοντάς την σ΄ένα υγιές φυτώριο μέσα στο οποίο τα παιδιά μας θα έχουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν μια προσωπικότητα πάνω στην οποία θα στηρίζουν το δικό τους μέλλον και το μέλλον της κοινωνίας γενικότερα.

Ο ΟΔΗΓΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

8. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Το θρησκευτικό συναίσθημα αρχίζει να καλλιεργείται στο παιδί από μικρή ηλικία. Αυτό επιτυγχάνεται με την εθελοντική αγωγή από μέρους των γονέων και ιδιαίτερα της μητέρας.

Η θρησκευτική αγωγή αρχίζει με ευχάριστα παραμυθάκια εικονογραφημένα βιβλία, μουσική, θρησκευτικά τραγούδια κ.ά. Όταν το παιδί θα πάει στο σχολείο αναλαμβάνει το έργο αυτό και ο δάσκαλος με το μάθημα των Θρησκευτικών. Παράλληλα λειτουργεί και το κατηχητικό σχολείο το οποίο προσφέρει διάφορες στιγμές στο παιδί. Υπάρχει επίσης ο πνευματικός πατέρας ο οποίος μπορεί να βοηθήσει το παιδί σ΄ όλα τα στάδια της ηλικίας του ιδίως κατά την εφηβική ηλικία. Για να ζει ο έφηβος Χριστιανική ζωή χρειάζεται τη βοήθεια όλων των πιο πάνω φορέων.

Οι χριστιανικές ηθικές αξίες θα βοηθήσουν τον έφηβο: στο σχολείο, όταν βρίσκεται ανάμεσα σε κακές παρέες, όταν αντιμετωπίζει περιπτώσεις κακών συνηθειών, ή όταν υπάρχει αντικοινωνική συμπεριφορά.

Στο σχολείο, ως μαθητής έχει καθήκον να διαβάζει. Είναι απαραίτητη προυπόθεση ώστε να μπορέσει να ακολουθήσει κάποιες σπουδές. Πρέπει γιατί από αυτό θα εξαρτηθεί το μέλλον του, και η δική του οικογενειακή ζωή που θα δημιουργήσει. Σ΄αυτό μπορεί να έχει ως παράδειγμά του τον Χριστό ως διδάσκαλο, τους απόστολους, και τους πατέρες της εκκλησίας. Οι τρεις Ιεράρχες είναι παράδειγμα προς μίμηση γιατί αφιέρωσαν τη ζωή τους στα γράμματα και στο Θεό.

Εάν παίρνει ναρκωτικά, αλκοόλ ή καπνίζει , πού θα στηριχθεί για να μπορέσει να βρει τον εαυτό του; Στις χριστιανικές ηθικές αρχές. Πού θα βρεί παρηγοριά και στήριγμα όταν θα πονά από τη χρήση των ναρκωτικών; Έχει παρασυρθεί από την παρέα; Πρέπει να βρει τη δύναμη να σταματήσει. Αν έχει θεμελιωθεί η ζωή του πάνω σε αρχές και διδάγματα του Χριστού, αν μέσα του υπάρχει η πίστη και η δύναμη της χριστιανοσύνης τότε θα βρει και τη

δύναμη ν΄αντισταθεί ακόμη και στην περίπτωση που θα αναμιχθεί θα βρει τη δύναμη να ξεμπλέξει.

Το θρησκευτικό συναίσθημα υπάρχει στον καθένα μας, όμως πρέπει να καλλιεργηθεί στον νέο από τον καιρό που είναι μικρό παιδί. Πρέπει να του δοθούν σωστές κατευθύνσεις ενωρίς γιατί μόνον έτσι δε θα γίνει έρμαιο των διαφόρων αρνητικών παραγόντων του γύρω του περιβάλλοντος.

Το θρησκευτικό συναίσθημα εκδηλώνεται στου έφηβους των 12-13 ετών με το θαυμασμό των διαφόρων φαινομένων της φύσης. Αρχίζει να ρωτά, να θέλει να τα μάθει και να τα ερμηνεύει, ρωτώντας γονείς, και καθηγητές του. Αν στο παιδί δοθούν οι σωστές απαντήσεις, αν το βοηθήσουμε να κατανοήσει και να δεχθεί μέσα του και να θαυμάσει αυτή την τελειότητα της δημιουργίας, την ποικιλία, την ασύλληπτη αρμονία που λειτουργεί η φύση δεν μπορεί παρά να δεχθεί και να πιστέψει στο Θεό. Αν δεν μας πείθουν οι άνθρωποι, αν δεν μας πείθουν οι διδασκαλίες, για το Θεό, ας κοιτάξουμε στη φύση. Θα τον πιστέψουμε. Και τότε θα οπλιστούμε.
Με πίστη, δύναμη, αγάπη, ελπίδα. Αυτά τα όπλα μαζί με την ευσέβεια και την υγιή ατμόσφαιρα που προσφέρει μια χριστιανική οικογένεια που συμμετέχει στη λατρευτική και μυστηριακή ζωή της εκκλησίας και συνειδητά δημιουργούνται καλές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, όλα αυτά επηρεάζουν θετικά και σφυρηλατούν τους νέους.

Σ΄αυτή τη θρησκευτική αγωγή σημαντικότατος είναι ο ρόλος της μητέρας. Μέσα στην οικογένεια, μέσα σ΄αυτή τη μικρή εκκλησία όπως τη χαρακτηρίζει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, η μητέρα είναι το γερό θεμέλιο. Αυτή θα σταθεί πλάι στο παιδί της, αυτή θα το συμβουλεύσει, αυτή θα το καθοδηγήσει βοηθούμενη με το υπέρτατο χάρισμα της μητέρας .Ο Πεσταλότσι χαρακτηρίζει τη μητέρα ως ιέρεια του οικογενειακού ιερού. Μπορεί η κατάλληλα καταρτισμένη μητέρα να πλάθει του έσω του Χριστού άνθρωπο. Κοντά στη μητέρα και ο πατέρας, με το δικό του ρόλο. Μπορεί ο ίδιος με τη ζωή του να είναι ένα σωστό πρότυπο για τα παιδιά του, να εμπνέει σιγουριά και εμπιστοσύνη, να μπορεί να δώσει απαντήσεις για τη θρησκεία. Για τη θρησκεία πρέπει να

να ξέρουν τι πρέπει να παίρνουν και να το αφομοιώνουν και τι πρέπει να διώχνουν μακρυά τους. Να μπορούν να νιώσουν την πραγματική χαρά στη ζωή τους. Να μπορούν να αγαπούν και να συγχωρούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Προετοιμασία των γονιών και σωστή ενημέρωσή τους για αντιμετώπιση της εφηβείας . Παροχή βοήθειας στους νέους, με κατανόηση και υπομονή. Να γίνει φανερή η συμπαράστασή μας.

- Βοήθεια προσαρμογής του νέου στο σχολικό περιβάλλον. Να υπάρχει διάλογος με τον καθηγητή και τον Σύμβουλο του σχολείου. Να βοηθηθεί στην επιλογή του σωστού συνδυασμού, στην ανάπτυξη πρωτοβουλίας, στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Να ενημερωθεί για το κάπνισμα, ναρκωτικά, αλκοόλ κ.ά. Να καλλιεργηθεί η συμπεριφορά και η πειθαρχία.

- Να βοηθηθεί ο νέος από γονείς και φίλους να προσαρμοστεί στο κοινωνικό περιβάλλον. Να ενημερωθεί σωστά για τους πιθανούς κινδύνους στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

- Σοβαρότητα στην επιλογή του σωστού επαγγέλματος ανάλογα με τις δυνατότητες και τις σχολικές επιλογές του νέου. Να πληροφορηθεί σωστά για τις πιθανές συνέπειες της επιλογής του. Να υπάρχει ανταπόκριση στις προσωπικές του αξίες και τις ικανότητές του. Να είναι έτοιμος ν΄αναλάβει τις ευθύνες του.

- Να τονιστεί η σημασία της φιλίας. Πόσο απαραίτητη είναι, πόσο η φιλία συμπληρώνει τον άνθρωπο. Επιλογή των κατάλληλων φίλων ανάλογα με το ήθος και τους στόχους του καθενός.

- Να προσεχθεί η συμπεριφορά των νέων. Επαγρύπνηση για τις αντικοινωνικές πράξεις. Να αναζητηθούν τα αίτια, να ζητηθούν συμβουλές από ειδικούς. Να διοχετευθούν στους νέους με αγάπη και κατανόηση. Να τονιστούν , η καταστροφή της ψυχικής και σωματικής τους υγείας. Πόση βλάβη και οδύνη μπορούν να προκαλέσουν στο οικογενειακό τους

βλάβη και οδύνη μπορούν να προκαλέσουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

- Πως είναι δυνατό η ζωή κοντά στο Χριστό να μας κρατήσει σώους μέσα από τις αντιξοότητες και αναποδιές της ζωής. Πόση δύναμη και ελευθερία πνεύματος μπορεί ν΄αποκτήσει όποιος αφομοιώνει τη χριστιανική και ενάρετη ζωή.

- Αντίληψη του φυσικού περιβάλλοντος. Καλό είναι να γίνεται γνωριμία και με το περιβάλλον της υπαίθρου. Αναζήτησή του στον ελεύθερο χρόνο. Στο περιβάλλον της πόλης επιλογές ανάλογα με το ήθος του καθενός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- "Οι Έφηβοι" : Φρανσουάζ Ντολτό-Κατρίν Ντολτό- Τόλιτσ
- "Οικιακή Οικονομία Γ΄ Γυμνασίου" : Ν.Λαγάκου, Α.Μαρίνου Βελεντζά, Α.Μπράνου-Τζανετουλάκου, Α.Προύντζου-Μπούρα
- "Κοινωνική Αγωγή" : Δ.Λεβέντη, Κ.Παπαστεφάνου, Δ.Παπαδάμου, Λ.Χατζητοφή (1997)
- "Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι γονείς" : Ν.Χαραλάμπους (1996)
- "Οι γονείς μπροστά στα εφηβικά προβλήματα" : Α.Κωνσταντινίδη
- "Τα ναρκωτικά πέρασαν στα σχολεία μας" : Γερ. Ζαμπέλη
- "Η παρέα των εφήβων" : Κ.Γ. Δημητρακοπούλου
- "Η βία των σχολικών κτιρίων" : Α.Δρουσιώτου, Εφημερίδα ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, 10 Δεκεμβρίου 1995
- "Ψυχολογικά προβλήματα" Hebert Martin, Β΄έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, 1994
- "Ψυχολογία του Εφήβου" : Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου
- "Οικογένεια και Σχολείο" , περιοδικό τεύχος 102

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Η ΕΦΗΒΕΙΑ ΠΤΥ ΚΟΥ 155.5
Ι. Καλλούρη [και] Κ. Χρυσαδάκη
6946 4992

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπηρ.Βιβ/κης Χαροκόπειου Παν/μίου.954916
* 6 9 4 6 *
HU